Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!
ФРАНЦІШАК БАГУШЭВІЧ

Наша слова

Газета выходзіць з сакавіка 1990 года № 15 (452) 12 КРАСАВІКА 2000 г.

Дарагія сябры "Нашага слова"!

Сёння мы паведамляем вам вынікі падпісной кампаніі на другі квартал 2000 года. На працягу першага квартала кіраўнічыя структуры ТБМ асабліва актыўна працавалі ў Берасцейскай, Гомельскай і Віцебскай абласцях. Разам з арганізацыйнай працай там вялася і прапаганда газеты, і вынікі відавочныя. У цэлым па краіне падпіска вырасла на 241 асобнік, але пры наяўнасці больш пяці тысяч сяброў ТБМ яна складае ўсяго 1821 асобнік.

	Студзень	Красавік
Берасцейская вобласць:		
Баранавічы р.в.	15	32
Бяроза р.в.	4	9
Белаазёрск р.в.	1	-
Бярэсце гор.	16	46
Ганцавічы р.в.	-	2
Драгічын р.в.	5	3
Жабінка р.в.	1	1
Іванава р.в.	-	3
Івацэвічы р.в.	3	6
Камянец р.в.	34	28
Кобрын гор.	11	16
Лунінец гор.	1	7
Ляхавічы р.в.	1	3
Маларыта р.в.	-	2
Пінск гор.	12	64
Пружаны р.в.	4	7
Столін р.в.	1	5
Усяго:	**109**	**234**
Віцебская вобласць		
Бешанковічы р.в.	1	18
Браслаў р.в.	21	1
Віцебск гор.	26	29
Віцебск РВПС	1	3
Верхнедзвінск р.в	2	23
Глыбокае р.в.	8	10
Гарадок р.в.	1	3
Докшыцы р.в.	2	3
Дуброўна р.в.	2	4
Круляўшчызна	-	1
Ліёзна р.в.	1	3
Лепель р.в.	-	1
Міёры р.в.	3	6
Навапалацк гор.	17	17
Ворша гор.	7	12
Полацк гор.	19	42
Паставы р.в.	2	4
Расоны р.в.	-	2
Сянно р.в.	1	1
Талочын р.в.	3	3
Ушачы р.в.	1	1
Чашнікі р.в.	3	1
Шаркоўшчына р.в.	9	14
Шуміліна р.в.	2	2
Усяго:	**134**	**205**
Менская вобласць		
Беразіно р.в.	2	5
Барысаў гор.	7	9
Вілейка гор.	2	8
Валожын гор.	9	20
Дзяржынск р.в.	3	6
Жодзіна гор.	25	10
Клецк р.в.	12	14
Крупкі р.в.	2	1
Капыль р.в.	1	1
Лагойск р.в.	4	4
Любань р.в.	4	4
Менск гор.	544	508
Менск РВПС	9	10
Маладэчна гор.	28	27
Мядзель	3	9
Пухавічы РВПС	12	21
Нясвіж р.в.	2	2
Смалявічы р.в.	14	2
Слуцк гор.	16	25
Салігорск гор.	6	6
Ст.Дарогі р.в.	11	-
Стоўбцы р.в.	61	9
Узда р.в.	-	3
Чэрвень р.в.	5	7
Фаніпаль	1	1
Усяго:	**783**	**712**

	Студзень	Красавік
Гомельская вобласць:		
Буда-Кашалёва	1	1
Брагін р.в.	1	1
Ветка р.в.	1	1
Гомель гор.	34	32
Гомель РВПС	-	-
Добруш р.в.	2	8
Ельск р.в.	-	2
Жыткавічы р.в.	3	57
Жлобін гор.	6	8
Калінкавічы гор.	2	1
Карма р.в.	-	3
Лельчыцы р.в.	-	6
Лоеў р.в.	3	3
Мазыр гор.	5	11
Акцябарскі р.в.	6	1
Нароўля р.в.	-	1
Петрыкаў р.в.	-	3
Рэчыца гор.	-	3
Рагачоў гор.	1	1
Светлагорск гор.	3	3
Хойнікі р.в.	-	2
Чачэрск р.в.	-	3
Усяго:	**67**	**151**
Гарадзенская вобласць		
Бераставіца	2	2
Ваўкавыск гор.	12	13
Воранава р.в.	5	7
Горадня гор.	123	119
Горадня РВПС	32	35
Дзятлава р.в.	18	11
Зэльва р.в.	4	4
Іўе р.в.	2	5
Карэлічы р.в.	4	4
Масты р.в.	35	10
Наваградак гор.	8	12
Астравец р.в.	4	6
Ашмяны р.в.	9	21
Смаргонь гор.	4	10
Слонім гор.	13	13
Свіслач р.в.	3	3
Шчучын р.в.	3	7
Ліда	18	58
Усяго:	**299**	**340**
Магілёўская вобласць		
Бабруйск гор.	45	31
Бабруйск РВПС	-	-
Бялынічы р.в.	-	1
Быхаў р.в.	-	2
Глуск р.в.	8	-
Горкі гор.	24	12
Дрыбін р.в.	6	-
Кіраўск р.в.	-	3
Клічаў р.в.	-	1
Краснаполле р.в.	-	1
Крычаў	-	2
Клімавічы р.в.	5	5
Касцюковічы р.в.	1	16
Круглае р.в.	8	22
Мсціслаў р.в.	16	-
Магілёў гор.	20	32
Магілёў РВПС	-	1
Асіповічы гор.	15	14
Слаўгарад р.в.	1	-
Хоцімск р.в.	6	6
Чэрыкаў р.в.	19	29
Чавусы р.в.	-	1
Шклоў р.в.	25	3
Усяго:	**199**	**181**
Усяго па краіне	**1580**	**1821**

Інфармацыя да ведама бацькоў

Тры месяцы таму пры Таварыстве беларускай мовы стварыўся Бацькоўскі камітэт г. Менска. У ім аб'ядналіся бацькі, дзеці якіх вучацца ў беларускіх класах і школах, а таксама дзеці якіх яшчэ не пайшлі ў школу, але бацькі загадзя рупяцца аб іх беларускамоўным навучанні. Увесь гэты час сябры Бацькоўскага камітэта актыўна кантактавалі з дырэктарамі многіх школаў, з Гарадскім упраўленні адукацыі г. Менска ў справе пашырэння беларускамоўнай адукацыі і надання ёй прэстыжнасці.

Разам з Таварыствам беларускай школы мы звярнуліся да ўпраўлення адукацыі з просьбай адкрыць у цэнтры Менска Гарадскую беларускую гімназію, бо тыя 11 беларускіх школаў (агульны лік школаў – 242) месцяцца па ўскраінах сталіцы.

У такіх буйных раёнах як "Усход", "Захад", "Чыжоўка", "Сухарава", "Малінаўка", ва ўсім цэнтры Менска ўздоўж праспекта Скарыны нават і блізка няма беларускіх школ. Пра якую роўнасць у выбары мовы навучання можна гаварыць у такіх умовах?

Школа, размешчаная у цэнтры горада ў раёне адной са станцыяў метро магла б задаволіць патрэбы многіх бацькоў.

На працягу нашай надоўгай дзейнасці мы адчулі пільную патрэбу мець банк звестак пра бацькоў, якія жадаюць, каб іх дзеці вучыліся ў школе, або выхоўваліся ў садку па-беларуску. Мэта стварэння такога банка звестак – пашырэнне беларускага школьніцтва, спрыянне стварэнню прэстыжных школаў, гуртаванне бацькоў, дапамога пры ўзнікненні праблемаў.

Мы звяртаемся да вас, бацькі, якія хочуць навучаць свваіх дзяцей па-беларуску, альбо выхоўваць дзяцей у беларускамоўных садках, паведаміце пра сябе па тэлефоне ТБМ: 284-85-11, ці праз электронную пошту: tbm@tbm.linqvo.minsk.by. Таксама можна пісаць на адрас: 220005, Менск, вул. Румянцава 13, ТБМ.

Асабліва просім патэлефанаваць тых бацькоў, якія павядуць дзяцей у школу сёлета.

Акрамя гэтага мы ствараем банк звестак пра настаўнікаў, дырэктараў, завучаў, якія хацелі б выкладаць, ці ладзіць сваю школьную працу па-беларуску. Тэлефануйце, калі ласка, на той жа нумар.

У сувязі з пачаткам набору ў нулявыя і першыя класы нагадваем вам размяшчэнне беларускіх школаў у г. Менску.

Раён горада	Школа	Адрас	Асаблівасці школы
Заводскі	68	зав. Ахоцкі, 17	Англ. мова з 1-га класа
Заводскі	Гімназія 11	вул. Васняцова, 10	Паглыбл. вывуч. англ. мовы+ням. мова
Кастрычніцкі	11	вул. Асаналіева, 18	Агульна-эстэтычны ўхіл
Кастрычніцкі	89	вул. Пухавіцкая, 21	Анг. мова з 1-га кл., фіз-мат з 8-га кл.
Ленінскі	2	пр. Ракасоўскага, 93	Паглыбл. вывуч. фр. мовы+англ. мова
Маскоўскі	60	вул. К.Лібкнехта, 82	Англ. мова з 1-га кл., фіз-мат з 8-га кл.
Партызанскі	72	вул. Халмагорская, 59	
Першамайскі	Гімназія 9	вул. Сядых, 10	Агульна-эстэтычны ўхіл, англ. мова з 1-га кл.
Першамайскі	190	вул. Нікіфарава, 19	Агульна[illegible]тычны ўхіл
Фрунзенскі	Гімназія 4	вул. Кунцаўшчына, 18	Анг.мова з [illegible] кл.+ням.,+польск. ці балгар.
Цэнтральны	Ліцэй 26	вул. Камуністычная, 52	Мастацкая ш[illegible]ла – ліцэй

Акрамя таго ў шэрагу школаў існуюць шматгадовыя традыцыі беларускамоўнага навучання, хаця там ёсць як беларускія, так і рускія класы. Ніжэй пададзены спіс такіх школаў, а таксама садкоў, дзе існуюць беларускія групы.

Раён горада	Школы	Дзіцячыя сады
Заводскі	131, 210	202, 277, 443
Кастрычніцкі	1,3097,110,168	287, 456
Ленінскі	15,29,40,164	47, 299
Маскоўскі	3, 39, 192, 209, гімн.10	541
Партызанскі	86, 108	90
Першамайскі	70,84, 184, 191, 197	539
Савецкі	19, 23, 91	-
Фрунзенскі	38,81,96,167,180,211	-
Цэнтральны	37	187

Таварыства беларускай мовы, Таварыства беларускай школы.

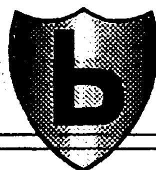
Новае выданне ТБМ

Таварыства беларускай мовы ажыццявіла новае выданне. На гэты раз выдадзены каляндарык у гонар 160-годдзя з дня нараджэння Францішка Багушэвіча. Асаблівасцю каляндарыка з'яўляецца тое, што ён выдадзены на еўрапейскі навучальны год, з ліпеня 2000 года па чэрвень 2001 года, што вельмі зручна для настаўнікаў і студэнтаў.

Ахвяраванні на ТБМ

Сакратарыят ТБМ выказвае шчырую падзяку ўдзельнікам мітынгу на Дзень Волі 25 сакавіка за дапамогу, аказаную ТБМ. Падчас маршу на дапамогу ТБМ і на выданне газеты "Наша слова" было сабрана 78 000 новых рублёў.

Таварыства Беларускай мовы імя Францішка Скарыны звяртаецца да ўсіх грамадзян Беларусі падтрымаць дзейнасць Таварыства. Сёння ТБМ праводзіць адно масавае мерапрыемства за другім. Усе яны патрабуюць вялікіх выдаткаў. Сакратарыят просіць дасылаць ахвяраванні на адрас: 220005, г. Менск, Румянцава, 13, або пералічаць на рахунак ТБМ № 3015212330014 у Гарадзкой аддзяленні Белбізнесбанка г. Менска, код 764. Кантактныя тэлефоны ў Менску 284-85-11,-213-43-52.

Вячаслаў Мілкоўскі

МАТЧЫНА МОВА

(Працяг)

У некаторых выпадках пасля перакладу слова памячаю літары Б, Н, У, якія азначаюць Баранавіцкі, Нясвіжскі і Уздзенскі раёны, дзе гэтае слова (было) пашырана.

АБІРЫЧЫЦЬ – абстрыгчы галаву; абакрасці ўшчэнт.

АБЯЗВЕЧЫЦЬ – моцна стукнуўшы, набіць каго-небудзь, ці не скалечыць толькі.

БАБАНІЦЬ – многа піць вады; (пра моцны дождж). – Як зайшоўся зранку дождж, дак дагэтуль бабаніць.

БАЗЭРНІК – савольнік. *У.*

БАЛАБОСТА – той, хто многа гаворыць бяз толку. *Б.*

БЯСКЛЁЧНЫ – бесталковы. *У.*

ВАЛАЦЬ – сілком весці, застаўляць ісці куды-небудзь. – Ён ня хоча, а яна яго ўсё роўна валае.

ВАЛЭНДАЦЦА – бадзяцца, швэндацца. – Валэндаецца недзе ў вёсцы, я й ня ведаю.

ВАНЦАТЫ – свавольны, звар'яцелы. – Мітусіцца, круціцца, як ванцаты.

ВАШАВАЦЬ – рабіць што-небудзь добрасумленна *(фізічная праца).*

ВУСЦІШНА – страшнавата. – Выйдзеш увосень з хаты – вакол лес. Вусцішна нек! *У.*

ГАЛЕЦЬ – мерзнуць на холадзе. – Ідзі ў хату, ня галей.

ГАЛУШЫЦЬ – многа піць гарэлкі. – Гар гэту галушыць і галушыць.

ГВІЗНУЦЦА – моцна стукнуцца аб што-небудзь. Н

ГРАТКА, ГРАТАЎКА – самаробныя палічкі на кухні. У

ГУТУТАЦЬ – калыхаць дзіця на руках.

ДАБІТНЫ – праходны, усяго даб'ецца. – Ён дабітны – усяго дастане.

ДАГЫРКАЦЦА – настойліва прасіць у не вельмі ласкавай форме. – Колькі ўжо прасіла забіць цвік – ну ніяк не дагыркаюся.

ДАЎМЕЦЦА – прыдумаць штосьці не зусім людскае. – Гэта ж трэба даўмецца – тушыць печ вадою.

ДЖВАГНУЦЬ – стрэліць; стукнуць каго-небудзь. – Пагавары ў мяне яшчэ, дак як джвагну ў лоб.

ДЗІФІЛЯНДА – дэманстрацыя, парад. – Як толькі якое свята, дак і дзіфілянда. Б

ДЛУБАЦЬ – дзяўбсці *(пра курэй).*

ДУЛАПЯНЕЦЬ – *(свар'іваe).*

ДЭРАШ – высокі, худы з вялікімі зубамі мужчына.

ДЭРАШАВАТЫ – (прыметнік ад: дэраш).

Е, ЕСТАКА, ЕСЬЦЯКА, Ё, ЁСЬ, ЁСТАКА, ЁСЦЯКА – ёсць.

ЖЛУКЦІЦЬ – многа піць вадкасці.

ЖЫМРЫЦЬ – есці, уплятаць за дзве шчакі.

ЗАДАВАЛІСТЫ – ганарысты.

ЗАКАРХНУЦЬ – крыху паспаць у нязручным месцы. – Прыткніся хоць тут, закархні.

ЗАМГНУЦЬ – Не замгнеш, як лета пройдзе. Не замгнеш, як цыган украдзе.

ЗАХВІЦ (ОНЫ) – шалёны, дурнаваты. *У.*

ЗЭЗА – непагадзь, сырое восеньскае надвор'е. *Б.*

КАЛЕЦЬ – тое, што *галець.*

КАНЧАР, КАНЧУР – канец поля, участка, палоскі сенажаці. *У*

КІДАЦЦА – гадавацца. – Малое неспадзеўкі з'явілася. Ну няхай кідаецца.

КЛЕЎНЫ – хліпкі, схільны да хваравітасці.

КРАВАТ – касцюмны гальштук. – Ідзі вучыцца на машыніста – будзеш ездзіць пад краватам. *Н*

КРАМПАВАЦЦА – пераадольваць хваробу, бяду, немач, "станавіцца на ногі". – Хоць і цяжка жывецца, але ж трэба нек крампавацца.

КРЭМЗАЦЬ – пісаць, маляваць *(груба).*

КУШМЭРЫЦЦА – корпацца, поркацца па гаспадарцы, гатаваць на сям'ю страву.

ЛАЙБА – веласіпед. *Б.*

ЛАСКАТАЦЬ – вельмі гучна гаварыць і смяяцца.

ЛІСАФЭТ – веласіпед. *У.*

ЛУГ – сумесь вады з попелам для мыцця галавы. *У*

ЛЭМЗАЦЬ – неахвотна, ледзь-ледзь скубсці траўку (пра карову). *У.*

МАДЫГАВАЦЬ – прыдумваць, як выйсці са скандальнага становішча.

МАЙТКІ – порткі. *У.*

МАТЫКА – матына; няўдалы чалавек, які нічога не можа рукамі. – Нейкі матыка! Стане рабіць – зломіць ці парве.

МЫШКАВАЦЬ – думаць, як правесціся хоць бы сёння, шукаць ежы, тайком жабраваць.

НАХРАПАМ – настырна. – Ён такі, што знойдзе сваё, возьме нахрапам.

НАТАХТЭРЫЦЬ – напакаваць паўнютка торбу, сумку, мяшок.

НЕК – неяк.

ПАВЭДЛУК – у параўнанні. – Ён павэдлук цябе больш праходны.

ПАГАТОЎ – тым больш. – А ён і пагатоў гэтага ня зробіць.

ПАЗАЛКІ – вада пасля мыцця бялізны. *У.*

ПАНЯЦЬ – паганяць *(каня).*

ПАКЕПЛІВАЦЬ – жартаваць, насміхацца з каго-небудзь.

ПЕРАХАЎКНУЦЬ – перабраць норму ў выпіўцы.

ПАЦЕПАЦЬ, ПАЦЕПАЦЦА – паціскаць плячыма.

ПОЦЯСЬ – кросны.

ПРАВЕСЦІСЯ – выпадкова пракармiцца ці пракарміць сям'ю. – Вось жа нек правяліся сёння, а заўтра... Бог-бацька.

ПУГАЦЬ – многа піць менавіта вады.

РАПАРАВАЦЬ – рамантаваць. – Хай бацька паглядзіць лісафэт, можа парапаруе.

РАСКАВЯЛІЦЬ – зрабіць моцную рану сабе. – Раскавяліў нагу сякераю, цяпер вось ходзіць раскірэхаю.

РАХТАЦЬ – рагатаць. – А што ім хадзіць, збыруцца разам, ды рэхчуць.

СІЎЧЫК – *(ласкавае прозвішча дзіцяці).*

СОМ – негаваркі чалавек. – Прыйшоў, ды й сядзіць, як сом: ні слова, ні паўслова.

СПУКАЦЦА – скончыць сваё жыццё. – З'ехаў у Расею, там ён і спукаецца.

СПЭНДЗІЦЬ – украсці.

СЦІНГАННЕ – зборкі ў жаночай вопратцы (г – выбуховае).

СЧАКАЦЦА – змучыцца чаканнем.

ТРЫНДЗЕЦЬ – многа гаварыць аб чымсьці нязначным. – Прышла тут і трындзіць ледзь не паўдня.

ТЭЖ – таксама.

ТЭСКАЦЬ – несці нешта патайное, ды неадназова. – Што ён там усё цэлы дзень тэскае? Б

УВАЧАВІДНЕ – увачавідкі.

УЗВАЖЫЦЦА – намерыцца штонебудзь рабіць, пачаць нарэшце дзейнічаць. – Пакуль ён узважыцца, дак будзе позна. Лепш я сама...

УКВАГОНІЦЬ – запэцкаць вопратку.

БУКВЭЙЗАЦЦА – запэцкацца. *Б.*

УСТРЭНЧЫЦЬ – хутка зрабіць, паспець у тэрмін, перарабіць многа работы *(ўжываецца з адмоўем "не").*

УХАЙДАКАЦЬ – загубіць, знішчыць што-небудзь. – Машыну яму далі, дак жа хутка яе ўхайдакаў. *Б.*

УЦЯКЧЫ – уцячы.

ФАЛІ – хвалі (шавялюры).

ЦЫМУС – *(пахвала смачнаму).* – пакаштуй. Вось гэта цымус! *Б.*

ШАЛАМОК – свавольнік, гарэзнік. *У*

ЯХА – рэха. – Сякераю гасіць, аж яха ідзе. *Б*

(Працяг будзе)

Валянціна Выхота

Нямецка - беларускія моўныя паралелі

4. Тэматычная групоўка нямецкіх і беларускіх слоў, якія маюць агульную крыніцу паходжання і этымалагічныя звесткі

Работа, якая прапануецца чытачу, створана галоўным чынам у лінгвадыдактычных мэтах. На першы погляд можа здацца, гісторыі слова няма тут месца. Аднак, калі ўлічваць абставіны, якія склаліся вакол беларускай мовы, вучням неабходна паказаць яе багацце, пэўную сувязь з іншымі, не толькі са славянскімі мовамі, што сведчыць аб неізаляванасці развіцця культуры беларускага народа і яго высокай моўнай культуры. Апошняе патрабуе не толькі называння крыніцы паходжання, але і пэўнага доказу, менавіта ілюстрацыі формы слова, якая супадае ці набліжаецца да сучаснай формы беларускага слова, магчымай замены першапачатковага значэння.

Знаёмячыся з гісторыяй слова, вучань бачыць, што тое ці іншае слова нямецкай мовы і адпаведнае беларускае слова маюць агульную крыніцу паходжання (лацінскае слова, грэчаскае ці слова іншай мовы або слова індаеўрапейскага паходжання). Перад вучнем паўстае доўгі шлях развіцця роднага слова і яго сувязі са словамі іншых моў ад старажытных часоў. У яго мяняецца погляд на роднае слова, ужыванне якога абмяжоўвалася толькі гутарковай мовай свайго асяроддзя. Вучань не ацэньваў беларускае слова як здабытак моўнай культуры народа. Спецыфічна беларускія словы ў адрозненне ад рускіх ён успрымаў як словы "ніжэйшага гатунку". Веданне гісторыі слова спрыяе пераадольванню псіхалагічнага бар'ера ўжывання беларускага слова, а гэта азначае і яго адраджэнне ў мове, тым больш, што многія з гэтых слоў падаюцца як абласныя, гістарычныя, устарэлыя, размоўныя. Напрыклад, *спацыр абл., мыта гіст., літаваць уст., куртаты разм.* (ТСБМ), а некаторыя ў слоўніку зусім не падаюцца, напрыклад, *дахоўка, кшталт, лёсы* і інш.

Метадысты і ранейшых часоў раілі звяртацца да гісторыі слова пры навучанні як роднай, так і замежнай мове. Гэты прыём не толькі не абвяргаецца сучаснай метадычнай навукай, але знаёмства з паходжаннем слова прадугледжваецца праграмамі па мовах для агульнаадукацыйных школ.

Вядомы метадыст П. Хэгбалт звяртае ўвагу на тое, што спрактыкаваны настаўнік заўсёды зверне ўвагу вучняў на роднасць слоў, калі яна ёсць. Ён пастараецца звязаць вядомае з невядомым. Вучням цікава знаходзіць агульныя карані ў словах роднай і замежнай моў. Настаўнік ведае, што слова запамінаецца значна лягчэй, калі побач са словам замежнай мовы прыводзіцца адпаведнае слова роднай мовы з тым жа коранем.

Мае ўласныя назіранні, а таксама спецыяльна праведзенае анкетаванне паказалі зацікаўленасць вучняў да гісторыі слоў, да пошуку роднасных слоў у нямецкай і роднай мовах. Ужо дзеці пятага класа спяшаюцца хутчэй знайсці роднасныя словы ў Нямецка-беларуска-рускім слоўніку.

Гісторыя генетычна роднасных слоў у нямецкай і роднай мовах дапамагае настаўніку ў фармаванні ў вучняў этымалагічнай здагадкі. Звернемся да прыкладаў.

Настаўнік на дошцы піша **Drucker** *m* і пытаецца ў вучняў, якое вельмі падобнае слова ёсць у роднай мове. Далей, калі вучні здагадаліся і назвалі слова *друкар* ці настаўнік сам падвёў іх да зразумення значэння гэтага слова пытаннямі: *Wer druckt Bücher?*, - ён піша на дошцы гняздо слоў: **Drucker** *m*, **Druckerei** *f*, **drucken** і прапануе вучням назваць адпаведныя словы роднай мовы: *друкар, друкарня, друкаваць.* Потым настаўнік пытаецца, у выніку чаго атрымліваецца адбітак на чым-н. адначасова жэстам рукі паказвае націсканне і гаворыць: "**drücken**". Вучні тлумачаць значэнне слова **drücken**. Потым адпрацоўваецца вымаўленне пары слоў **drücken – drucken**. Хоць слова **Druck** больш сугучнае слову *друк*, аднак раю ўводзіць гняздо слоў са слова **Drucker**, бо пры раскрыцці значэння слова **Druck** *m* вучні робяць памылкі: *друк, дручок* (тыповыя памылкі) і *палка, кій* (індывідуальныя памылкі). Аб памылках будзе ісці размова далей.

Работа са словам **Handel** *m гандаль* пашырае моўны кругагляд вучняў. Знаёмячыся з гісторыяй слова, вучань бачыць не толькі ідэнтычнасць на грунце агульнасці каранёў, але пэўную ідэнтычнасць утварэння паняццяў. Напрыклад, **Handtuch** *n ручнік*, **Handbuch** *n падручнік*. Потым вучням прапануецца раскрыць значэнні нямецкіх слоў, якія складаюцца са слова **Hand** і іншых слоў роднаснага кораня ў беларускай мове. Трэба заўважыць, што ў беларускай мове можа і не быць часткі слова "*рук*", ці словазлучэння, у якое ўваходзіць слова з гэтым коранем: **Handhobel** *m ручны струг*, **Hankarre** *f ручная каляска*, **Handdruck** *m поціск рукі*, **Handkorb** *m кош*, **Handschrift** *f почырк*.

Нямецкія і беларускія словы з агульнай крыніцай паходжання сустракаюцца ў тэкстах самага разнастайнага характару. Усе гэтыя словы могуць быць згрупаваны паводле логіка-тэматычнага прынцыпу. Аднак межы груповак вельмі рухомыя.

Назіранні і вынікі спецыяльна праведзенага эксперыменту паказалі, што вучні хутчэй знаходзяць у нямецкім тэксце словы, роднасныя беларускім, калі спачатку такія словы сустракаюцца ў сказе на роднай мове. Раскрытае значэнне нямецкага слова шляхам асэнсавання яго праз родную мову надоўга і трывала застаецца ў памяці вучняў. Яны амаль не робяць памылак, якія выклікаюцца ядром ідэнтыфікацыі, аб чым будзе гаварыцца ў спецыяльным раздзеле. Паводле прынцыпу "ад роднай мовы да замежнай" выключна для групы слоў з агульнай крыніцай паходжання будуецца кожны артыкул. Спачатку беларускі сказ, потым нямецкі. Беларускае слова і нямецкае слова, якое даецца з кароткімі этымалагічнымі звесткамі.

Пры апісанні этымалогіі слоў, даваліся тыя формы і значэнні, якія прыводзяцца ў Этымалагічным слоўніку Ф.Клюге і Нямецкім слоўніку Г.Пауля (гл. Спіс літаратуры).

4.1. Адзенне, абутак і рэчы, якія чалавек можа насіць пры сабе.

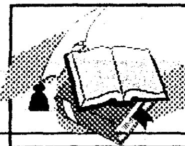
Праз дзве нядзелькі па чакровах Прывезлі Яську ў лапцях новых. За ім два боты без абцасаў (К-с). **Seine Stiefel halten Riester und schiefgtretene Absätze** (E. Graf).

Абцас. Ням. **Absatz** *m* узыходзіць да **absetzen** *адстаўляць*, утворана ад **setzen** з асноўным значэннем *пасадзіць (каго-н.), ст.-слав. saditi.* Стаіць побач з **sitzen**, *с.-в.-ням.* **sitzen**, *ст.-в.-ням.* **sizzen** (ад **sizjan**), *гоц.* **sitan**. Герм. Дзеяслоўны корань * **set-**, **i.-e.** * **sed-**. Генетычна роднасныя з тым жа значэннем грэч. **hésomai** (ад **sédiomai**), лац. **sedere**, ст.-слав. **sêdêti**.

Аксеня была ў новай сукенцы з вішнёвага аксаміту (К.Ч.). **Statt Samt und Seide gab man ihr das Bund Nesseln, die sie gesammelt hatte** (H. Andersen).

Аксаміт. Ням **Samt** *m*, с.-в. – ням. **samit**. Ва Усходняй Рымскай імперыі, Візантыі выраблялася шаўковая тканіна ў шэсць нітоў; грэч. **hés** *шэсць* і **mitos** *нітка*. С-грэч. **examiton**, **xàmetos**. Да немцаў назва тканіны прыйшла праз с.-лац. **(e)xamitum** і ст.-франц. **samit** пасля 1200 года. Ст.-слав. **aksamitû**.

(Працяг у наступных нумарах).

Святое свята ў Вільні

25 сакавіка 1918 года стаў гістарычнай датай для беларусаў. Тыя, хто канчаў школу і ВНУ у савецкі час, аб гэтай даце не ведалі. Для многіх свядомых беларусаў, асабліва далёкага замежжа, гэта святое свята. Сёння забаронена Лукашэнкам у Беларусі. Тым не менш нягледзячы на забарону і арышты, яго адзначае не толькі моладзь і інтэлігенцыя.

82-ю гадавіну Волі адзначылі ў Таварыстве Беларускай Культуры Літвы. Сабраліся тыя, хто змагаўся з бальшавіцкім рэжымам падчас другой сусветнай вайны, былыя гімназісты, мастакі, аспіранты. Былі зачытаны віншаванні ад прэзідэнта БНР Івонкі Сурвілы, Раісы Жук-Грышкевіч, Сямёна Шарэцкага, ад беларусаў далёкай Аўстраліі і Канады.

З дакладам выступіў, кіраўнік ТБК Хведар Нюнька. У сваім выступленні Алег Аблажэй падкрэсліў, што рэжым знаходзіцца ў тупіку. І калі ад такога магутнага ледзянога кантынента, як СССР адкалоліся маленькія краіны Балтыі, спрабавала і Беларусь. І рэжым, які не паважаюць ва ўсім свеце трэсне вельмі хутка. І тады змогуць прыехаць да нас сябры, якія ў гэты дзень змагаюцца. На свяце прысутнічаў сябар Сойму Літвы, старшыня камісіі па навуцы і культуры Яцкунас І. Ён у прыватнасці падкрэсліў, што народы раней, ці пазьней змогуць рэалізаваць свае памкненні і надзеі.

Генеральны дырэктар дэпартамента нацыянальных меншасцяў Рэмігіюс Мотузас, адзначыў сумленную працу кіраўніка ТБК Хведара Нюнькі, яго вельмі паважаюць у Літоўскім грамадстве.

На свяце выступіў сакратар камісіі па правах чалавека, сябар Сойму Літвы Стасіс Каўчыніс, госці з Беларусі - прафесар Анатоль Грыцкевіч і акадэмік Радзім Гарэцкі.

Зал ТБК упрыгожвала выстава малюнкаў Маргрыты Стральчэні.

У нядзелю 26.03 сябры ТБК начале з кіраўніком прысутнічалі на святой імшы, прысвечанай памяці Францішка Багушэвіча (160 г.) і Францішка Скарыны (510 г.). дню Волі ў касцёле Св. Барталамея.

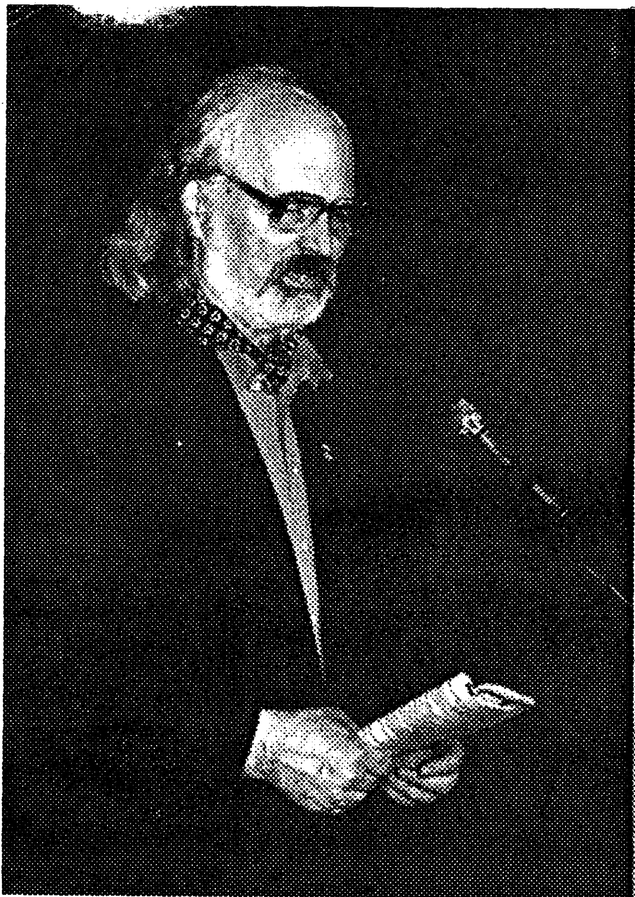
Леакадзія Мілаш, г.Вільня.

Запрашае сядзіба ТБМ

Увага, зараз сядзіба ТБМ адно з найлепшых месцаў у Беларусі, дзе размешчаны амаль увесь асартымент беларускай аўдыё і відэа прадукцыі, вялікі асартымент лепшых беларускіх выданняў, як апошніх, так і мінулых гадоў. Можна нават знайсці вельмі рэдкія асобнікі кшталту дыялогаў Платона ў перакладзе на беларускую мову Яна Пятроўскага і іншых. Таксама маюцца разнастайныя беларускія календары, вымпелы, часопісы, газеты і іншае.

Запрашаем усіх жадаючых наведаць выставу, якая працуе пастаянна з 11.00 – 19.00 штодня, апроч суботы і нядзелі па адрасу: г. Менск, Румянцава, 13.

Алесь Гурыновіч.

РЭСПУБЛІКАНСКАЯ АБШЧЫНА БЕЛАРУСКІХ ЛІТОЎЦАЎ / RESPUBLIKINĖ BALTARUSIJOS LIETUVIŲ BENDRIJA

Кіраўніцтва "Абшчыны беларускіх літоўцаў" ад імя усіх сяброў абшчыны падтрымлівае ідэю Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны (ТБМ) стварыць Беларускі нацыянальны універсітэт. Мы, беларускія літоўцы, грамадзяне Рэспублікі Беларусь, заклапочаны станам беларускамоўнай адукацыі усіх узроўняў, які склаўся у апошні час.

У Беларусі няма ніводнай вышэйшай навучальнай установы з беларускай мовай навучання.

Мы упэўнены, што стварэнне беларускай вышэйшай школы будзе садзейнічаць развіццю нацыянальнай адукацыі і адраджэння беларускамоўнай сярэдняй школы, а з часам – адзінай дзяржаўнай беларускай мовы.

Дзейнасць БНУ будзе садзейнічаць колькаснаму росту свядомай нацыянальнай інтэлігенцыі, якая забяспечыць суверэнітэт і незалежную будучыню Беларусі.

Старшыня РАБЛ
Вяргінія Тарнаўскайтэ.

Ліда. Сабрана 5900 подпісаў за БНУ

У Лідзе працягваецца збор подпісаў за Беларускі Нацыянальны Універсітэт. На гэтым тыдні 1090 подпісаў здала СШ № 15 г. Ліды (дырэктар Аляксандр Сокал). Разам з подпісамі, што паступілі з горада і раёна, агульная колькасць дасягнула 5964 подпісы.

Лідская гарадская рада ТБМ выказвае шчырую падзяку газеце "Принеманские вести" (наклад 8350 асобнікаў), якая надрукавала наш матэрыял пра універсітэт і ўзор падпіснога ліста.

"Вольныя танцы: новая альтэрнатыва"

19 красавіка

У канцэртнай зале "Мінск" адбудзецца прэзентацыя альбома "Вольныя танцы: новая альтэрнатыва" з удзелам беларускіх гуртоў NRM, "Нейра Дзюбель", "Крыві", "Палац", "Уліс", "Троіца", "Новае неба", "Лявоны", і гасцей з Беластока гурта R. F. BRAGA. Пачатак канцэрта ў 19.00. Праход журналістаў паводле папярэдняй акрэдытацыі.

Дадатковая інфармацыя па тэлефоне (017)-2275109.

Запрашае кніжны клуб ТБМ

У нядзелю 16 красавіка 2000 г.
У цэнтральнай сядзібе Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны (Менск, Румянцава, 13)
у 15.30
адбудзецца сустрэча з даследчыкам беларускай літаратуры XIX стагоддзя
Міколам Хаўстовічам
Ласкава запрашаем!

Кніжны клуб ТБМ

Адказ чытачам газет

У сувязі з запытамі чытачоў газет "Рунь" і "Наша слова", дзе былі надрукаваны матэрыялы аб бандыцкім нападзе летась на "Засцянковаю хатку" у Вашунове Докшыцкага раёна РБ паведамляю наступнае:

1)Нягледзячы на тое, што мясцовыя Докшыцкія ўлады імкнуцца "замяць" гэтую справу і выгарадзіць бандытаў, але з дапамогай грамадскасці ёсць ужо некаторы зрух менавіта:

А) Віцебскі абласны суд адмяніў рашэнне Докшыцкага раённага суда, дзе знайшоў грубыя парушэнні судовага разбору з боку старшыні суда Аршынавай і накіраваў справу на перагляд. Гэта ставіць старшыню Докшыцкага суда Аршынаву ў тупіковае становішча;

Б) Супраць вінаватых, як паведаміў пракурор Докшыцкага р-на Байданаў, разглядаецца ў Віцебскім абласным судзе адміністрацыйная справа, у тым ліку зыск на суму 7 млр.7млн.7тыс.7бел. рублёў за нанесеную матэрыяльную і маральную шкоду Гілю Юрыю з боку Гірына, Васюковіча, Кучыца і Аршынавай.

2)Пацярпеўшы Гіль Ю. дабіваецца ўзбуджэння крымінальнай справы ў адносінах да ўдзельнікаў нападу на "Засцянковаю хатку".

Ю.Гіль.

Паэзія Ларысы Геніюш у "Беларускіх званах"

16 сакавіка ў чытальнай зале бібліятэкі прафкама МАЗа паэтычны куток "Беларускія званы", што існуе пры суполцы ТБМ Заводскага раёна, правёў чарговую сустрэчу прыхільнікаў беларускага паэтычнага слова, прысвечаную беларускай паэтцы Ларысе Геніюш. На ёй прысутнічалі вучні сярэдніх школ № 120 і 43 горада Менска і сябры Заводскай суполкі ТБМ. Кандыдат гістарычных навук Міхась Чарняўскі расказаў аб нялёгкім жыццёвым і творчым шляху Геніюш, якую ён добра ведаў і прыязжаў да яе пад час паслялагерный "вольнай" ссылцы ў г. Зэльве. Распавёў і аб тым, як яму прыйшлося з вялікай патаемнасцю перавозіць рукапіс успамінаў паэткі ў Менск, дзе каштоўныя для нашай Спадчыны радкі перадрукавалі на плёнку. Пазней гэтыя нарысы выйшлі асобнай кніжкай "Споведзь". Сябра ТБМ беларускі бард Пятро Русаў выканаў свае песні напісаныя на вершы Ларысы Геніюш. На прыканцы сустрэчы Пятро Русаў ад Заводскай суполкі ТБМ падараваў чытальнай зале бібліятэкі кнігу "Аняменне".

Прыхільнік беларускага паэтычнага слова,
сябра ТБМ Пятро Будаўнік

Да ўвагі калекцыянераў! Ахвотныя атрымаць газету "Беларускі калекцыянер" № 1 (18), 2(19) за 1999 г. і антыкварныя нумары за 1991-1998 гады, дашліце замову, свой дакладны адрас і 80 руб. за нумар Алесю Сярожкіну, п/с 46, 211030, Орша-9. У Менску газету заўжды можна знайсці ў сядзібе Таварыства Беларускай Мовы імя Ф.Скарыны: Менск, вул. Румянцава, 13.

Юбілей Аляксея Марачкіна

На юбілеі (60-угодках) Аляксея Марачкіна прыйшло каля пяцісот чалавек. У дольнай зале Чырвонага касцёла была арганізавана выстава яго них работ, дванаццаць карцінаў з выявамі славутых асобаў Беларусі. Прысутнічалі прадстаўнікі творчай інтэлігенцыі, дзеячы культуры, мастацтва.

З віншаваннямі выступалі: прафесар Анатоль Грыцкевіч, калегі мастака Святлана і Міхась Ляўковы прысвяцілі юбіляру верш. Сябра мастака Лявон Раманоўскі пажадаў моцнага здароўя, творчых поспехаў. Загадчык кафедры жывапісу Беларускай акадэміі мастацтваў уручыў юбіляру імправізаваны дыплом, згадаўшы між іншым, што ў свой час Аляксей Марачкін адмовіўся ад званняў народнага і заслужанага дзеяча мастацтваў.

Фотамастак Яўген Казюля узгадаў, што Марачкін яшчэ і паэт. У сувязі з гэтым пазней са сцэны прагучалі вершы мастака. Паэтычнай часткі папярэднічаў монаспектакль "Рагнеда" ў цудоўным выкананні Галіны Дзягілевай. Выступаў са сваімі песнямі і бард Алесь Камоцкі.

ТБМ на юбілеі рэпрэзентаваў старшыня Алег Трусаў, які скончыў сваю прамову словамі "Жыве Беларусь!", "Жыве Аляксей Марачкін!".

На здымках:

1. Вершы чытае Аляксей Марачкін.

2. Мастака віншуе з юбілеем старшыня "Таварыства беларускай мовы Алег Трусаў

Алесь Гурыновіч.
Фота Яўгена Казюлі, БелТА.

ДЗМІРТЫ ПАЎЛАВЕЦ
Загадчык кафедры беларускай культуры ГДУ імя Ф.Скарыны
Кандыдат філалагічных навук, дацэнт

АРФАГРАФІЯ – ПАРТЫТУРА МОВЫ

Даклад навукова-практычнай канферэнцыі "Закон аб мовах -- вынікі і перспектывы" 26 лютага 2000 года

Прыняцце Закона аб мовах і наданне беларускай мове статуса дзяржаўнай ажывіла дыскусіі вакол праблемаў правапісу. Выразна вызначаліся дзве асноўныя тэндэнцыі: адны пераконвалі, што рэформа 1933 года прынесла больш страт і шкоды, чым здабыткаў, а другія сцвярджалі, што на правапісе 1933 года выгадавалася тры пакаленні і яго не патрэбна карэнным чынам змяняць, а толькі ўдакладніць. Здавалася, што ў пачатку 90-х гадоў паміж адными і другімі дасягнута паразуменне: была праведзена канферэнцыя, створана дзяржаўная камісія па ўдакладненні правапісу і надрукаваны прапановы апошняй пра асобныя змены ў беларускай арфаграфіі. Дарэчы, да гэтага мела дачыненне і правапісная камісія ТБМ імя Ф. Скарыны. Аднак рэферэндум 1995 года пахаваў спадзяванні адных і другіх. Грамадская роля нашай мовы, дзякуючы дзяржаве, пачала інтэнсіўна звужацца. Тым не менш, моўныя пытанні заставаліся балючымі для беларускай інтэлігенцыі і карыстальнікаў нашай мовы. Залетась прыхільнікі класічнага правапісу ("тарашкевіцы") наладзілі ў Празе канферэнцыю, дзе ўхвалілі "Спробу сучаснай нармалізацыі" беларускай мовы (упарааднік В. Вячорка). Напрыканцы леташняга года Інстытут мовазнаўства НАН Беларусі падрыхтаваў праект новай рэдакцыі "Правілаў беларускай арфаграфіі і пунктуацыі". У абодвух дакументах прызнаецца, як відавочны факт, суіснаванне дзвюх правапісных сістэмаў, двух варыянтаў сучаснай беларускай літаратурнай мовы – тарашкевіцы і наркомаўкі. Прычым, як падаецца, і адны і другія, уносячы змены ў правапіс, разглядаюць яго, як інструмент палітычны, рэдка ўлічваючы гістарычныя ўмовы фармавання нашае літаратурнае мовы, яе ўзаемадзеяння з жывой народнай і адлюстраваннем важнейшых агульнанацыянальных асаблівасцяў і адначасова адметнасцяў буйнейшых дыялектных масіваў, а не нейкай адной групы гаворак.

Калі хочаце, мова – гэта вялікі сімфанічны аркестр, ад музыкаў якога патрабуецца добрая падрыхтоўка, зладжанасць, дакладнасць выканання ўсіх элементаў партытуры, якой, несумненна, з'яўляецца арфаграфія. Яна павінна мець абсалютную праліччанасць, яснасць, прадуманасць правілаў напісання. Правілы павінны быць прымальнымі для ўсіх, нават для тых, хто не вельмі добра ставіцца да мовы. Яны павінны гучаць так, каб з іх дапамогай паслядоўна і мэтанакіравана раскрываліся нацыянальныя асаблівасці. Толькі ў такім выпадку яны будуць здольныя перадаць шматгалоссе мовы, адметнасці яе складовых элементаў. Аркестроўка, або правілы правапісу не павінны знішчаць, зацямняць народна-дыялектную аснову нашае літаратурнай мовы, ігнараваць яе. "Святло вышэйшай мовы павінна лагодна асвятляць зверху нізіны народных гаворак, без прыніжэння і пагарды ў адносінах да іхняй чыстае і крынічнае дапамогі. Гэта крыніцы жывой вады для рэчышчаў больш шырокіх рэк. Бяда мове, калі яна раз назаўсёды страціць ключы ад гэтых гаючых крыніц" (А.Ельскі. Пра беларускую гаворку // Беларуская літаратура XIX ст. Хрэстаматыя. Мн.,1988. С.361). А якраз такі разрыў стаўся прычынаю анеміі і малакроўя нашае літаратурнае мовы, пышнае дрэва якой паступова засыхае. Гэта гаворыцца і для таго, каб, абмяркоўваючы праект правілаў арфаграфіі, папярэдзіць ад паспешлівых рашэнняў, бо "ніякая штучная рэстаўрацыя духоўнасці, ніякія чужыя пазычанні, няхай нават роднасныя, не зберагуць (мову – Дзм. П.) ад немачы і разбурэння" (А.Ельскі. Там сама) створанае народам на працягу стагоддзяў. Важна ўнесці такія ўдакладненні, якія максімальна адпавядалі б народнаму вымаўленню і не сталі б перашкодаю для карыстальнікаў беларускай мовы, каб яна і надалей не заставалася сродкам зносінаў замкнёнай, вузкаабмежаванай элітарнай праслойкі. А для гэтага мусова найперш вырашыць пытанні правапісу:

- запазычанняў з канцовымі шматкансанантнымі спалучэннямі *dr, tr*, аднастойна перадаючы іх як *дар, тар, (літар, метар, тэатар, цыліндар)*;
- уніфікаваць правапіс іншамоўных спалучэнняў *іе (ые), іё (ыё), ія (ыя)*, у пачатку, канцы і сярэдзіне слоў *(іён, Іянічнае мора, іянасфера, фіёрд, Ліён, іхтыёл, трыёдзь, дыета, Гліер, аўдыё, трыё, Токіё, Антарыё*, (за выняткам *Ніоб, эфіоп* і вытворныя ад іх):
- удакладніць, што ў запазычаных словах гук [у] пераходзіць у [ў], калі на яго не падае націск, націскное [у] не пераходзіць у [ў], напрыклад: *соўс, страўс, браўнінг, клоўн, маўр, паўза, ва ўніверсітэце, з'ява ўнікальная, раўнд, рангоўт, але: выбарная урна, алеут, сапраўдны унікум*.
- прыстаўнога *в* ва ўласных геаграфічных назвах *(Ворша, Вуць, Вушачы)*;
- паводле арфаэпічных нормаў пісаць *ь* (мяккі знак) у прыстаўках на *з'* перад наступнымі *е, ё, і, ю, я* ды мяккага *н'* у аналагічных пазіцыях іншамоўных слоў *(разьюшаны, зьява, каньюнктура, інькецыя* і пад.). зыходзячы з прынцыпу дыферэнцыйнага фанетызму, неабходна пазначаць асіміляцыйную мяккасць адпаведных зычных. Наспеў час замацаваць правы юрыдычнай значнасці за нацыянальнымі іменаназвамі: *Алесь, Зося, Зьмітро (Зьміцер), Восіп (Язэп), Пятро, Піліп, Рыгор, Янка, Дняпро* і г.д.

Беларуская літаратурная мова, якая мае тысячагадовую практыку пісьмовага ўжытку, заслугоўвае таго, каб сёння, на парозе новага тысячагоддзя, атрымаць поўны арфаграфічны звод, які б адлюстраваў і замацаваў нацыянальную спецыфіку, зняў супярэчнасці напісанняў ды быў бы вольным ад палітычнага ўмяшання ў моўны працэс. І няма патрэбы ў правапісе адшукваць усялякія спробы збліжэння і разбліжэння моў. Досыць спасылацца на "афіцыйныя зносіны", "правы юрыдычнай значнасці". Не сакрэт, што многія напісанні трапілі ў нашую літаратурную мову не пад уплывам жывой мовы, а з вуснаў інтэлігенцыі, якая у пераважнай большасці прайшла рускамоўную школу, жыве ў рускамоўным асяроддзі і задаволеная дзейнымі правіламі. Мэтай жа новага арфаграфічнага зводу ёсць, як падаецца, жаданне зрабіць сваю мову ёмкаю, сакаўною і прывабнаю.

На жаль, прапанаваны праект новай рэдакцыі "Правілаў беларускай арфаграфіі і пунктуацыі" (Мн.,1999) не вырашае вышэйзгаданых пытанняў айчыннага правапісу або развязвае іх непаслядоўна. Як і ў аркестры, у мове ўсё павінна знаходзіцца на сваім месцы, адпавядаць асаблівасцям нацыянальнай арфаграфіі і арфаэпіі.

Аб стварэнні і выданні навучальнай і даведчай літаратуры па вышэйшай матэматыцы на беларускай мове

Для выканання "Закона аб мовах" істотнае значэнне мае праблема стварэння і выдання навучальнай і даведчай літаратуры на беларускай мове.

Пры выданні зазначанай літаратуры па вышэйшай матэматыцы сустракаюцца вельмі вялікія цяжкасці і перашкоды, аб чым сведчаць некаторыя факты, звязаныя з маім удзелам у гэтай справе.

У 1991 г. дэканамі хімічнага і біялагічнага факультэтаў БДУ мне было даручана чытаць лекцыі па вышэйшай матэматыцы на беларускай мове для студэнтаў беларускіх плыняў. Адразу ўзнікла пытанне аб навучальных дапаможніках па гэтых курсах на беларускай мове. спачатку былі падрыхтаваны навучальна-метадычныя дапаможнікі па асобных раздзелах курсаў вышэйшай матэматыкі, неабходныя для правядзення практычных заняткаў; гэтыя дапаможнікі змяшчалі метадычныя парады і задачы.

На ратапрынце БДУ былі апублікаваны навучальна-метадычныя дапаможнікі па наступных раздзелах курса вышэйшай матэматыкі для студэнтаў прыродазнаўчых спецыяльнасцяў:

1. Гусак А.А.,, Прымчук Н.Ц. Алгебра і аналітычная геаметрыя, 1992 г.
2. Гусак А.А., Адамчук Т.У. Аналіз функцый адной зменнай, 1993 г.
3. Гусак А.А., Рагачэвіч Т.І. Дыферэнцыяльнае злічэнне функцый некалькіх зменных, 1993 г.
4. Гусак А.А., Прокашава В.А. Кратныя інтэгралы, 1996 г.

Падрыхтаваны (у сааўтарстве з Брычыкавай А.А.) метадычны дапаможнік па раздзелу "Дыферэнцыяльныя раўнанні" (1999 г.)

Адначасова праводзілася работа па падрыхтоўцы рукапісу падручніка "Асновы вышэйшай матэматыкі". Рукапіс першага тома быў перададзены ў выдавецтва "Універсітэцкае" у лістападзе 1992 г., рукапіс другога тома – у кастрычніку 1993 г. Навукова-метадычны цэнтр вучэбнай кнігі і сродкаў навучання Міністэрства адукацыі арганізаваў рэцэнзаванне рукапісу і рэкамендаваў яго да выдання. Камісія па адукацыі, культуры і захаванню гістарычнай спадчыны Вярхоўнага Савета прадугледжвала неабходныя асігнаванні (50% выдаткаў на апублікаванне падручніка). Выдавецтва "Універсітэцкае" падручнік не апублікавала, а выдзеленыя сродкі былі накіраваныя на іншыя мэты.

3 лістапада 1998 г. рукапіс падручніка знаходзіцца ў Выдавецкім цэнтры БДУ. У студзені 1999 г. аўтарам паведамілі, што рукапіс здадзены ў набор. Праз месяц, у лютым 1999 г., аўтары атрымалі новую інфармацыю: набор не будзе здзяйсняцца, бо вельмі шмат работы над ім (вялікі аб'ём рукапісу). Потым аўтарам было прапанавана зрабіць камп'ютарны набор самастойна, за ўласны кошт. Такі набор быў выкананы да студзеня 2000 г. Нягледзячы на гэта, падручнік не будзе апублікаваны (ён выкрэслены з плана 2000 г.)

Дэкан механіка-матэматычнага факультэту БДУ у 1992 г. прапанаваў мне падрыхтаваць тэксты лекцый па курсу "Гісторыя і метадалогія матэматыкі", якія ў якасці абавязковага змяшчаюць навучальныя планы матэматычных спецыяльнасцяў ВНУ.

Мною былі падрыхтаваны і апублікаваны на ратапрынце БДУ тэксты лекцый па асобных раздзелах курса "Гісторыя і метадалогія матэматыкі":

1. Матэматыка ў старажытнасці. 1993.- 36 с.
2. Першыя матэматычныя тэорыі і метады. 1994. – 36 с.
3. Матэматыка на Беларусі ў XIУ –пачатку XX стагодзя. 1995. – 40 с.
4. Стварэнне, развіццё і абгрунтаванне аналізу бясконца малых. 1996. – 48 с.
5. Матэматыка позняй антычнасці і сярэднявечча. 1996. – 94 с.
6. Развіццё матэматыкі ў XУIII – XIX стагоддзях. 1998. – 78 с.

Мною падрыхтаваны кампутарны набор навучальнага дапаможніка "Гісторыя матэматыкі", але надрукаваць яго няма магчымасці.

У 1993 г. выдавецтва "Навука і тэхніка" прапанавала мне падрыхтаваць на беларускай мове "Даведнік па вышэйшай матэматыцы" Рукапіс "Даведніка..." аб'ёмам 776 с. быў здадзены ў гэтае выдавецтва ў лютым 1995 г. У сувязі з закрыццём выдавецтва "Навука і тэхніка" аўтарам аддалі рукапіс у маі 1995 г., потым запатрабавалі яго для іншага выдавецтва, але "Даведнік..." не быў апублікаваны. У пачатку снежня 1999 г. аўтары атрымалі рукапіс назад, зараз ён знаходзіцца ў хатнім архіве.

А.А.Гусак, прафесар БДУ.

Шануем Багушэвіча, нягледзячы на перашкоды

23 сакавіка 2000 года Акадэмічная рада Таварыства беларускай мовы імя Ф.Скарыны ладзіла вечарыну, прысвечаную 160-годдзю беларускага пісьменніка Францішка Багушэвіча. Прыйшлі супрацоўнікі НАН Беларусі: біёлагі, мовазнаўцы, фізікі, тэхнікі і іншыя. Вёў вечарыну старшыня рады. Са словам пра асобу паэта выступіў пісьменнік, аўтар і вядучы тэлечасопіса "Роднае слова" У. Содаль. Ён шмат расказаў пра мясціны, звязаныя з імем паэта, пра сапраўдную народную любоў сучаснікаў да песняра. Не абышоў увагаю ён і такое пытанне, як адносіны сённяшняга беларускага грамадства да ўшанавання памяці паэта. Цяжка прабівалася да маленькага чытача кніжка вершаў "Каму дудка паслушна" з серыі "Залаты ключык". У юбілейны год немагчыма знайсці творы Ф.Багушэвіча на паліцах кнігарняў.

Сябры таварыства прачыталі вершы паэта. Адбылася таксама своеасаблівая прэзентацыя твораў Генадзя Рыкоўскага, доктара біялагічных навук. Ён прачытаў уласныя вершы, прысвечаныя Ф. Багушэвічу, Беларусі, беларускай мове. Акрамя таго, праспяваў "Смык беларускі" і "Удава" Ф.Багушэвіча. У кантэксце біяграфіі паэта выступ Г. Рыкоўскага быў вельмі лагічным, паколькі абодва звязаны з Украінай: Багушэвіч там меў прытулак пасля паўстання 1863 г. і атрымаў юрыдычную адукацыю, а Рыкоўскі – украінец, які рэалізуе свае творчыя (паэтычныя і музычныя) здольнасці на мове другой сваёй радзімы – Беларусі.

Вечарына прайшла па-сямейнаму цёпла, нязмушана. Прысутныя пачулі шмат новага пра славутага земляка, вялікага будзіцеля беларускага народа, чыя справа актуальная і сёння. Разам з тым вечарына высветліла новае імя ў сучаснай беларускай паэзіі.

Аднак не абышлося без вялікай лыжкі дзёгцю. Вечарыну хацелі правесці ў невялікай зале Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору НАН Беларусі. Для гэтага Акадэмічнай радай ТБМ загадзя была пададзена заяўка ў адміністрацыю вышэйзгаданай установы на імя дырэктара Піліпенкі М.Ф.. На падставе адсутнасці спісу ўдзельнікаў акадэмічнай літаратурнай вечарыны кіраўніцтва ІМЭФ залу не дало, праігнараваўшы такім чынам права навукоўцаў годна адзначыць 160-годдзе беларускага пісьменніка, публіцыста, народнага абаронцы і заступніка Францішка Багушэвіча і ўнесці свой уклад у ажыццяўленне дзяржаўнай праграмы па святкаванні гэтай юбілейнай даты.

Алена Анісім,
Язэп Стэпановіч.

ФРАНЦІШАК БАГУШЭВІЧ

Як я струны смычком крану,
Як на скрыпачцы зайграю –
Буду звонка клікаць вясну,
Бо любоў у сэрцы маю!
Ёсць такое – Францішак – Імя...
Яго носьбіт уславіў слова...
Хай успыхне кастром галаўня,
Расквітнее родная мова!

Прыпеў:
Беларусь, Беларусь, светлы край...
Над хацінамі буслы лунаюць...
Тут прырода нібыта рай,
Дзе жывуць, спадзяюцца, чакаюць...

Можа нам усміхнецца пясняр
І разгладзіць спакойна вусы...
Гляне прамень з-за хмар...
Гонар маюць свой беларусы!
Не забыўшы каранёў,
Абдымаюць суседзяў мілых –
На ўсходзе і поўдні братоў...
У сяброўстве – вялікія сілы!

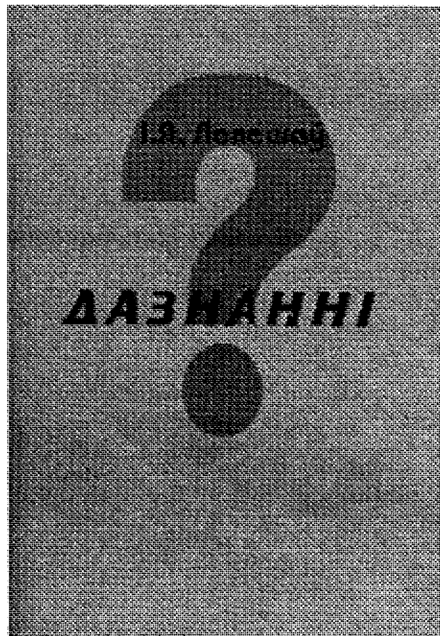
Прыпеў

Багушэвіч ізноў ідзе
Па Кушлянах хадой няспешнай...
З намі ў радасцях ён і ў бядзе
На зямлі Айчыны бязгрэшнай...
Помніць продкаў сваіх народ,
Тых, хто праўду ўзняў высока,
Каб растаў у душах лёд...
Помніць будзем сваіх прарокаў!

Генадзь Рыкоўскі.

ДАЗНАННІ

Пад такім загалоўкам (у даўнейшым значэнні гэтага слова) Гарадзенскае абласное аддзяленне Беларускага фонду культуры толькі што апублікавала кнігу прафесара І.Я.Лепешава. у прадмове да кніжкі сябра Саюза пісьменнікаў Беларусі Ігар Жук піша, што гэта новая кніга І.Лепешава "яркая, каларытная, па-грамадзянску неўтаймоўная і тэмпераментная. Хоць і не ва ўсім бясспрэчная... І раней аўтар не абмяжоўваўся толькі лінгвістычнай тэматыкай, выходзіў за яе межы, укліняўся ў літаратуразнаўства і гісторыю... Цяпер жа, у гэтай кніжцы І. Лепешаў паўстае філолагам шырокай культуры, як чалавек, намагнічаны словам".

А гэта радкі з анатацыі да кнігі: "Роздум пра трагедыю Я. Купалы ў трыццатыя гады, вайну і маральнасць у творах В. Быкава, нетрадыцыйныя думкі пра А. С. Пушкіна... Адказы на гэтыя і іншыя надзённыя пытанні спрабуе знайсці аўтар кніжкі. Іншыя ж старонкі – пра нашу мову-гаротніцу, пра гвалт над ёю, ранейшы і цяперашні".

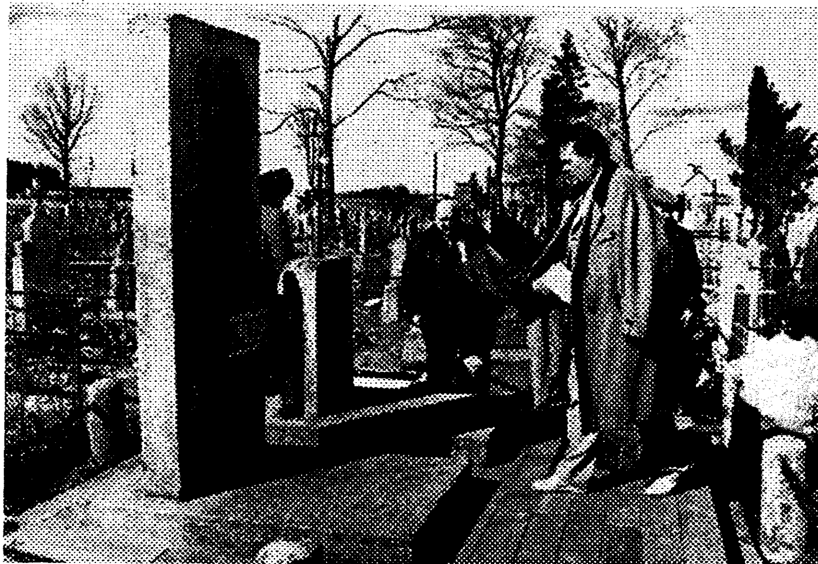
На некаторых старонках чытач сустрэне матэрыял, які друкаваўся ў "Нашым слове".

Кніга каштуе 200 рублёў (новымі). Для тых, хто хоча атрымаць гэту кнігу накладной платай, паведамляем адрас аўтара: 230009, Горадня, бульвар Ленінскага камсамолу, 30, кв.3.

Свята Багушэвіча на Смаргоншчыне

На Смаргоншчыне - радзіме славутага беларускага песняра Францішка Багушэвіча прайшло рэспубліканскае літаратурнае свята, прысвечанае 160-годдзю з дня яго нараджэння.

Прадстаўнічая дэлегацыя літаратараў і паэтаў з Менска, прадстаўнікі міністэрства культуры, творчай інтэлігенцыі сталіцы наведалі Жупраны і ўсклалі кветкі да помніка і на магілу паэта, пабывалі ў доме-музеі Францішка Багушэвіча ў Кушлянах.

На здымках:

1. Кветкі да помніка Францішка Багушэвіча.

2. Дом-музей паэта ў Кушлянах.

3. Памятная дошка на доме-музеі паэта ў Кушлянах.

Фота Аляксандра Дзідзевіча, БелТА.

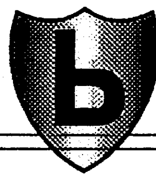
"Элегія паўстання"

У Менску ў бібліятэцы імя Л. М. Талстога прайшоў вечар памяці нацыянальнага героя Беларусі Кастуся Каліноўскага "Элегія паўстання". На вечарыне выступіў мастак Мікола Купава, гучалі вершы пра Кастуся Каліноўскага, барды спявалі свае песні, прысвечаныя славутаму змагару.

На здымку: спявае бард Эдуард Акулін.

Фота Яўгена Казюлі, БелТА.

Ці замолім грэх?

Нядаўна завяршыўся конкурс на лепшую вясковую школу, які праводзіўся Таварыствам беларскай школы сумесна з Таварыствам беларускай мовы. У конкурсе прынялі ўдзел 50 школ з усіх куткоў краіны, нават самых глухіх і аддаленых. Наведаўшы ў якасці сябра журы частку гэтых школ я атрымаў добрую дозу аптымізму і надзеі. Папершае я ўбачыў, што яшчэ жыве Беларусь. Тое гвалтоўнае разбурэнне школы, распачатае з 1995 года і якое паспяхова ажыццяўляецца ў гарадах (толькі ў Менску летась ў беларускія класы прыйшло 4% першакляшак) перайшло тую мяжу, за якой ужо ўзнікае небяспека існавання і нацыі і самой дзяржавы, і людзі ўжо гэта пачынаюць асэнсоўваць. Хваля пераводу школ на рускую мову навучання дайшла і да вёскі, чаго не было нават у савецкі час. Штогод некалькі дзесяткаў вясковых школ мяняюць моўны рэжым, і адбываецца гэта большай часткай па ініцыятыве адміністрацыі школ і раённых улад. У гутарках з педкалектывамі наведанных школ я адчуў, што ачмуранасць людзей адбыўшыміся рэферэндумамі пачала праходзіць, і будучыня нацыі і дзяржавы ўжо непакоіць нават тых, хто ніколі раней не напружваў працай сваю галаву. Тое, што конкурс набыў такі рэзананс, і столькі калектываў палічылі неабходным прыняць у ім удзел гаворыць аб тым, што пытанне беларускай мовы, яе стану і перспектывы ізноў уздымаецца ў грамадстве, але ўжо не зверху, а знізу. І першы таму знак — вынікі леташняга перапісу насельніцтва, які так магутна быў разрэкламаваны перад правядзеннем і раптам – цішыня. Ніякага аналізу яго вынікаў ні ў дзяржаўнай прэсе, ні на TV. Быццам і не было нічога. Ды і што ж аналізаваць, калі нават у зварок складзеных па-руску перапісных лістках на правакацыйныя пытанні кшталту "какой язык вы считаете родным, каким пользуетесь в повседневной жизни" 82% беларусаў і значная частка небеларусаў назвалі беларускую мову – роднай, а палова з іх ёю карыстаецца штодня. Вось ён контррэферэндум, які паказвае, што дзяржаве – страўсу трэба вынуць галаву з пяску і, нарэшце, убачыць існаванне праблемы. Некалькі разоў на нарадах розных узроўняў давялося чуць з вуснаў міністра Стражава, што маўляў у нас створана нацыянальная сістэма адукацыі, і што, маўляў, у нас усе школы, нават рускамоўныя, - беларускія, бо яны вучацца па менскіх, а не маскоўскіх навучальных планах і праграмах. Шаноўны міністр, пры маўклівым бяздзеянні Вашага міністэртства нацыянальная сістэма адукацыі ў нас паспяхова разбурана! Калі нацыянальная сістэма адукацыі – гэта важнейшы клопат любой дзяржавы, накіраваны на выхаванне адданых краіне Грамадзян, на захаванне сваёй гістарычнай і культурнай духоўнасці, як падмурка і гарантыі фармавання сапраўдных патрыётаў і адпаведнага росквіту і самога існавання дзяржавы, то Вашы заявы – гэта проста дэмагогія, якой, веру, Вы мусілі навучыцца. Упэўнены, што Вы самі гэта разумееце, як і большасць чыноўнікаў ад адукацыі ўсіх узроўняў. Цяпер гэта пачынае разумець і грамадства. Толькі 30% школьнікаў сёння засталіся ў беларускамоўных класах, у краіне няма ніводнай беларускамоўнай вышэйшай навучальнай установы – гэта сённяшняя "нацыянальная" сістэма адукацыі. Мова – аснова любой духоўнасці. Зліквідаваўшы сёння ў школе беларускую мову мы выгадуем чарговае бездухоўнае пакаленне. І першы выразны знак трывогі – гэта леташнія падзеі на Нямізе. Ізноў глыбокага аналізу прычын здарэння няма, як дарэчы і іншых працэсаў у грамадстве. І не таму, што ва уладзе няма разумных людзей. Для такога аналізу патрэбны не розум, а сумленне. А вось з гэтым у беларускага чынавенства ўжо даўно непарадак. Больш таго, сумленне нацыі апошнія дзесяцігоддзі агрэсіўна цкуецца і выціскаецца з краіны. Такі лёс напаткаў спачатку Алеся Адамовіча, сёння мусіць жыць на чужыне сумленне нацыі Васіль Быкаў, незапатрабаваны грамадствам Ніл Гілевіч, Генадзь Бураўкін і тысячы іншых вялікіх людзей, якім баліць за Беларусь.

Успамінаю газетную палеміку пачатку 90-х гадоў аб лёсе мовы і гнеўныя пісьмы ветэранаў – маўляў, што вы са сваёй мовай, каўбасы няма. Што ж, мову амаль знішчылі, ці стала ад гэтага больш таннай каўбаса?

Нарэшце грамадства пачынае адчуваць, хай пакуль незаўсёды асэнсавана, які гвалт робіцца над яго годнасцю і гонарам, і што адсутнасць духоўнасці – гэта не так бяскрыўдна. І не пачуць гэты голас хутка будзе проста немагчыма. Прадбачу новую хвалю адраджэння беларушчыны ў недалёкім часе і хачу паглядзець на тых людзей пры ўладзе, хто добра разумеў учора і разумее сёння, што адбываецца, але разводзіць рукамі, маўляў, а што я магу зрабіць, час такі, вецер не туды. Відаць мець перакананні, якія не залежаць ад кірунку ветру, не характэрная рыса апошняга савецкага пакалення. Але расце ўжо новае, якое дарэчы не пыталіся, на якой мове яно хоча вучыцца, і свой рахунак за гэта яно хутка прад'явіць. Яно прад'явіць свае права і на ўласную мову, і на ўласную гісторыю і на духоўнасць сапраўдную, глыбокую, у аснове якой будзе і любоў да Бацькаўшчыны, яе народа і культуры, і павага да чалавека, асобы, яе правоў і думак. Тое, што і ўласціва беларускаму менталітэту з яго агульнавядомай талерантнасцю. Дарэчы пра талерантнасць. Апошнія гады яна перайшла тую рысу, за якой яна мяжуе з халуйствам. Лічу таксама, што гэта з'ява часовая. Абражаная і прыніжаная душа і годнасць людзей, крыўда і сорам за гвалт над краінай будзяць волю да пратэсту. І па-разумнаму ўладзе трэба было б у сённяшніх варунках зрабіць наступным чынам:

- прызнаць наяўнасць праблемы і неабходнасць дзяржаўнай падтрымкі беларускай мовы і яе развіцця;

- дзяржаўная падтрымка – гэта і пэўныя матэрыяльтныя выдаткі на выкананне дзяржаўнага заказу, дзяржаўнай праграмы.

Яе, гэтую праграму, трэба тэрмінова прымаць. Што тычыцца першых крокаў у кірунку падтрымкі беларускага школьніцтва, то пачаць трэба з вяртання ўжо з гэтага года надбавак настаўнікам, якія працуюць па-беларуску і зніжэння нарматыўнай напаўняльнасці беларускамоўных класаў. Не сакрэт, што сёння беларускамоўныя класы часта не дасягваюць да нарматыўных 25 вучняў, што прымушае адміністрацыю школ накіроўваць частку школьнага бюджэту на дзяленне такіх класаў на групы для заняткаў замежнай мовай, фізкультурай, працоўным навучаннем. У школах з вялікай колькасцю беларускіх класаў гэта кладзецца значнай нагрузкай на школьны кампанент і абмяжоўвае такім чынам магчымасці пазакласнай і выхаваўчай работы. Гэта ў вялікай ступені ўплывае на тое, што адміністрацыя школ нядобразычліва ставіцца да існавання ў школе беларускамоўных класаў. І вучні і бацькі адчуваюць ціск з боку адміністрацыі ў мэтах іх пераводу на рускую мову. Тут і аргументы пра недахоп беларускамоўных падручнікаў і нясдольнасць настаўнікаў выкладаць па-беларуску (хаця ўсе яны гуртам спяшаліся здаць экзамены па-беларускай мове ў 1993-94г.г., каб захаваць сваю пасаду і атрымаць 10% надбаўку, бо была выразная дзяржаўная нацыянальная пазіцыя і палітыка). Па гэтых прычынах і па-сённяшні дзень тысячы беларускамоўных класаў штогод спыняюць сваё існаванне па ўсёй краіне. Гвалт працягваецца і, нарэшце, надышоў час яго спыніць. І тут сваю пазіцыю павінна заняць дзяржава, авясціць яе, распрацаваць праграму, знайсці грошы. А грошы, дарэчы, не такія ўжо вялікія, калі ўлічыць і так жабрацкае існаванне адукацыі, не большыя за кошт аднаго лядовага палацу. На прыкладзе сваёй школы магу сказаць, што каб захаваць на наступны год сетку класаў з існуючай напаўняльнасцю трэба павялічыць бюджэт школы ўсяго на 8-9%. І гэта тычыцца толькі беларускіх школ, якіх, нагадаю, у Менску толькі 11 з 240. Так што грошы невялікія, а справа – святая.

І я звяртаюся да настаўніка, дырэктара, чыноўніка РАА ці Міністэрства – нічога няма вечнага. Усё праходзіць, усё мяняецца – і ўлады, і лідэры, і кірункі вятроў. Беларусь застанецца. Беларусь ачуняе і выставіць свой рахунак да кожнага, хай не па закону – па сумленню. І як жа вам тады жыць? А паміраць?

Не абцяжарвайце душу!

Віцэ-прэзідэнт ТБШ, дырэктар СШ № 2 г.Менска Сядзяка А.Г.

Няма падстаў для супакоенасці

Прайшоў перапіс насельніцтва і ў многіх газетах, па радыё, ды сярод сяброў ТБМ даецца ацэнка лічбам па моўным пытанням, як суцяшальныя. Тое, што роднай мовай назвалі 82 адсоткі грамадзян, а 3 млн 683 тыс. карыстаюцца беларускай паўсядзённа, у мяне больш выклікае скептыцызм чым супакоенасць. Ці не звычайная гэта спроба заспакойвання лічбамі па прыкладу мінулых часоў. Вось, маўляў, бачыце, не гіне адметнасць беларускага этнасу, больш таго – павялічваецца колькасць носьбітаў гэтай адметнасці.

Я, напрыклад, адмовіўся адказаць перапісчыку якая мая родная мова, ведаючы маю карэнную нацпрыналежнасць. Бо такі запыт гучыць як нейкі здзек над здаровым сэнсам, тое самае, што запытаць: вы сябе ўяўляеце жанчынай ці мужчынай. Паказчык колькасці назваўшых роднай беларускую мову не з'яўляецца паказчыкам узроўню ўласнага ўсведамлення беларускасці. Лепшы таму доказ – узровень заяў, патрабаванняў у школах, садках навучаць сваіх дзетак па-беларуску. Так што, няма супакоенасці ў тым, што рух вяртання да роднай мовы ў хуткім часе пачнецца знізу.

Выклікае сумнеў і колькасць тых, хто размаўляе па-беларуску. Хутчэй за ўсё, тут трэба дзякаваць свядомых перапісчыкам, якія пэўна падказалі, чуючы гаворку апытванага, што яе трэба аднесці хутчэй да беларускай, чым да рускай. Маю рацыю сцвярджаць гэта па ўласнаму досведу. Дзе б не быў, ці едучы, на працу, ці ў чэргах напярэдадні перапісу я наўмысна заводзіў размову па моўным пытанні. Сцвярджаю, у большасці сваёй суразмоўцы мову родную лічылі тую, якой карыстаюцца – рускую. Але, калі я пачынаў нагадваць іх хібы ў гаворцы, яны лёгка пагаджаліся, што сапраўды гэта не руская мова. Без спрэчак пагаджаліся, што родная мова грамадзяніна тая, да якой нацыянальнасці ён належыць. Што далі грамадству абвешчаныя лічбы? А нічога.

ТБМ выступіла з чарговым зваротам – патрабаваннем да ўрада дзяржавы забяспечыць беларускай мове рэальны статус дзяржаўнай. Такія патрабаванні павінны гучаць пастаянна ад кожнай суполкі, рэгіянальных органаў да кіраўнікоў прадпрыемстваў, устаноў, арганізацый. Але ж у асяроддзі ТБМ, аналізуючы інфармацыю, што паступае, аддаецца перавага культурна-асветніцкай, прапагандысцкай рабоце, гэта значыць, агітацыі актывізацыі руху знізу – ад грамадства.

На вялікі жаль перапіс сціпла змаўчаў аб колькасці кіраўнікоў (ад шэраговага да прэзідэнта), якія карыстаюцца беларускай мовай. Вельмі важна ведаць колькі ж такіх кіраўнікоў беларусаў, каб хоць нейкую надзею мець на падтрымку руху зверху. Я не супраць іншых нацыянальнасцяў на кіраўнічых пасадах. Але ж у кадравых пытаннях трэба мець на ўвазе тое, што грамадзянін, маючы запасную радзіму і не з'ўлячыся носьбітам беларускай культуры не заўжды будзе да канца аддаваць сябе беларускай дзяржаўнасці, развіццю яе культуры. Ды ці ёсць тут нейкае павялічэнне? Маўчыць перапіс. І вядома чаму маўчыць, бо паказаўшы сапраўдны стан у многіх абарыгенаў узнікне пытанне: ці мы непаўнавартасныя, ці нас зацiскаюць? Ведаючы сапраўдныя лічбы па чыноўніцтву і калі яны ў прагрэсе, можна суцяшацца – зрух пачаўся да беларусізацыі. Менавіта на чыноўніцтва надзея, на рух зверху, і імі фактычна вырашаецца лёс беларусізацыі і ў канечным стане – незалежнасці. А пакуль, адказы ў ТБМ ад гэтых чыноўнікаў ідуць на рускай мове, наўмысна падкрэсліваючы перавагу адной дзяржаўнай мовы над другой, маўляў, дзейнічаем у рамках закону, закону, прынятага імі і для іх. Але ж ёсць закон, закон сумлення, менавіта па гэтым законе судзіць Усявышні і Гісторыя.

Мікола Лавіцкі, першы намеснік старшыні ТБМ.

"Белы замак"

У Менску прайшоў фестываль культуры і музыкі сярэднявечча "Белы замак". У госці да сталічнага рыцарскага ордэна "Сэрца Дракона" з'ехаліся рыцары трыццаці клубаў Беларусі, Расіі, Украіны, Прыбалтыкі. Для гледачоў было што паглядзець на фестывалі -- гэта захапляльныя рыцарскія турніры, тэатралізаванае свята ў стылі рыцарскай эпохі і конкурс касцюма тых часоў.

На здымках:

1. Удзельніца фестывалю "Белы замак" Вольга Альдзіс з Менскага рыцарскага ордэна "Сэрца дракона".

2. Рыцарскі турнір

Фота Мікалая Пятрова, БелТА.

Гісторык – патрыёт.

5 сакавіка 2000 года трагічна абарвалася жыццё выдатнага гісторыка і пісьменніка Мікалая Іванавіча Ермаловіча, чалавека незвычайнага, апантанага даследчыка, які ўвайшоў у беларускую гістарыяграфію. Хутка будзе сорак дзён з дня яго смерці, і хочацца яшчэ раз расказаць пра яго.

Я даўно ведаў Міколу Ермаловіча. Працавалі разам у зале беларускай літаратуры Дзяржаўнай (цяпер Нацыянальнай) бібліятэкі. Часам у калідоры абменьваліся думкамі, разглядаючы цікавыя праблемы беларускай мінуўшчыны, знаходзілі шмат агульнага ў нашых поглядах.

Жыццё Міколы Ермаловіча было нялёгкім. Нарадзіўся ён у вёсцы Малыя Навасёлкі Менскага павета, цяпер гэта Дзяржынскі раён, у сямі кіламетрах на поўнач ад Койданава (Дзяржынска). Дарэчы, гэтая вёска ў XYIII і XIX стагоддзях (да паўстання 1863 г.) належала панам Кастравіцкім. Там на могілках у 1918 г. быў пахаваны беларускі пісьменнік і мастак Карусь Каганец (Казімір Кастравіцкі). Гадоў дваццаць таму, калі я ўзняў пытанне перад Саюзам пісьменнікаў Беларусі аб устаноўцы помніка Карусю Каганцу, Мікола Ермаловіч дапамагаў мне вызначыць дакладнае месца пахавання Каруся Каганца паводле апісання М. І. Каспяровіча. У 1988 г. помнік Карусю Каганцу быў пастаўлены.

Мікола Ермаловіч вучыўся ў Менскім педагагічным інстытуце. У вайне не ўдзельнічаў з-за слабога зроку. Працаваў у 1941-1943 гадах настаўнікам у Мардовіі. У канцы 1943 г. вярнуўся на Беларусь, працаваў у Суражскім раёне Віцебскай вобласці, потым завучам сярэдняй школы ў Дзяржынску. У 1947 г. скончыў Менскі педагагічны інстытут. Сем гадоў М. І. Ермаловіч працаваў старшым выкладчыкам беларускай літаратуры ў Маладзечанскім настаўніцкім інстытуце, а ў 1955-1957 гадах загадчыкам кабінета Маладзечанскага абласнога інстытута ўдасканалення настаўнікаў. Ён выйшаў на пенсію ў сувязі са значнай стратай зроку. Ад гэтага часу Мікола Ермаловіч штодзённа ездзіў электрычкамі ў Менск, у бібліятэку, і старанна пачаў даследаваць старажытныя летапісы і навуковую літаратуру, звязаную з праблемай старажытнай Беларусі.

Паступова Мікола Ермаловіч, абкладаючыся стогам кніг, што заўсёды ляжалі на століку, за якім ён працаваў у бібліятэцы, назапашваў веды, крытычна ацэньваў гістарычныя крыніцы. І яшчэ больш крытычна працы гісторыкаў, асабліва савецкіх гісторыкаў. Ён не быў сапсаваны працай у навуковых установах ці універсітэце, дзе панавалі ідэалагічныя ўстаноўкі камуністычнага партыйнага кіраўніцтва і дзе ствараліся патрэбныя рэжыму міфы ў гісторыі, каб апраўдаць дыктатуру кампартыйнай наменклатуры і падпарадкоўваць Беларусь імперскай Расіі (нават і ў варыянце

Савецкага Саюза). Таму погляды Міколы Ермаловіча рэзка адрозніваліся ад прац савецкіх сістэмных гісторыкаў у Беларусі, перш за ўсё тым, што гэта былі погляды беларускага патрыёта, а не імперскага падданага.

Ужо ў 1975-1976 гадах самавыдавецкім спосабам Мікола Ермаловіч выпускаў лісток "Гутаркі", у якім разглядаў пытанні старажытнай і сучаснай Беларусі. Ён абвяргаў погляды савецкіх афіцыйных гісторыкаў на гісторыю сярэднявечнай Беларусі. У барацьбе за праўдзівую гісторыю Бацькаўшчыны Мікола Ермаловіч праявіў сапраўдны волатаўскі дух, быў паслядоўны і бескампрамісны. Ён не пабаяўся пагрозаў і з боку афіцэраў КДБ, дзе яму няраз прапаноўвалі спыніць свае "пісанні" М.І.Ермаловіч успамінаў, як адзін з супрацоўнікаў КДБ сказаў яму: "Жаль, что я тебя тогда не знал", пашкадаваўшы, што цяпер не 1937-ы год.

Спробы Міколы Ермаловіча выдаць асобным вялікім артыкулам сваю першую прпацу ў 1980 годзе не ўдаліся. Зборнік "Спадчына", дзе быў гэты артыкул, у выдавецтве "Мастацкая літаратура" не выйшаў. Яго забаранілі яшчэ да выхаду ў Цэнтральным Камітэце кампартыі Беларусі. Фрагменты працы былі, праўда, надрукаваныя ў адным з рэдкіх акадэмічных выданняў па археалогіі і адразу сустрэлі адпор з боку кансерватыўных беларускіх гісторыкаў з інстытута гісторыі. Акадэміі навук БССР, якія нават звярнуліся з пісьмом у ЦК КПБ з прапановай забараніць друкаваць працы М.Ермаловіча.

Аднак Мікола Ермаловіч паспяхова працягваў сваю працу. Ён выступаў перад слухачамі, якія цікавіліся беларускай гісторыяй у Менскім клубе "Спадчына". На яго выступы збіралася шмат людзей. Ён працягваў штодня ездзіць у Менск у бібліятэку і працаваў над сваёй кнігай. Ніхто не плаціў яму за гэта грошай, ніхто не вызначаў пяцігадовых планаў, не загадваў, як пісаць. Яму толькі перашкаджалі.

Але найвышэйшы суддзя – Час сказаў сваё слова. Ужо падчас перабудовы грамадства з вялікімі цяжкасцямі Міколе Ермаловічу ўдалося надрукаваць сваю працу з нетрадыцыйнымі, патрыятычнымі поглядамі на нашу гісторыю. У 1988 – 1989 гг. працу друкуе часопіс "Маладосць". М. І. Ермаловіч становіцца шырокавядомым чытачам на Беларусі і за яе межамі. Самастойнасць мыслення аўтара крытычнае стаўленне да прадстаўнікоў афіцыйнай гістарычнай навукі, ягоныя арыгінальныя высновы, падмацаваныя сістэмай доказаў, параўнанне фактаў з розных летапісаў і замежных хронік дазволілі М.Ермаловічу прапанаваць чытачам і прафесійным гісторыкам сваю канцэпцыю даўняй мінуўшчыны Беларусі.

У 1989 г. выйшла кніга М.Ермаловіча "Па слядах аднаго міфа" (у 1991 г. перавыдадзена зноў). Аднак і для яе выдання патрабаваліся ажно чатыры рэцэнзенты і навуковы рэдактар. Яна прынесла аўтару шырокую папулярнасць сярод моладзі, студэнтаў і ўвогуле чытачоў, якія цікавіліся "схаванай" раней гісторыяй Беларусі. Потым выйшла другая кніга "Старажытная Беларусь. Полацкі і Новагародскі перыяды (Мінск, 1990) і "Старажытная Беларусь Віленскі перыяд" (Мінск, 1994). Працаваць М.І.Ермаловічу станавілася ўсё цяжэй і цяжэй. Зрок пагаршаўся. Але і ў такім стане ён працягваў працаваць. Была скончана і здадзена ў выдавецтва новая кніга "Вялікае княства Літоўскае. Беларуская дзяржава", выдання якой ён так і не дачакаўся. Яна павінна выйсці ў гэтым годзе.

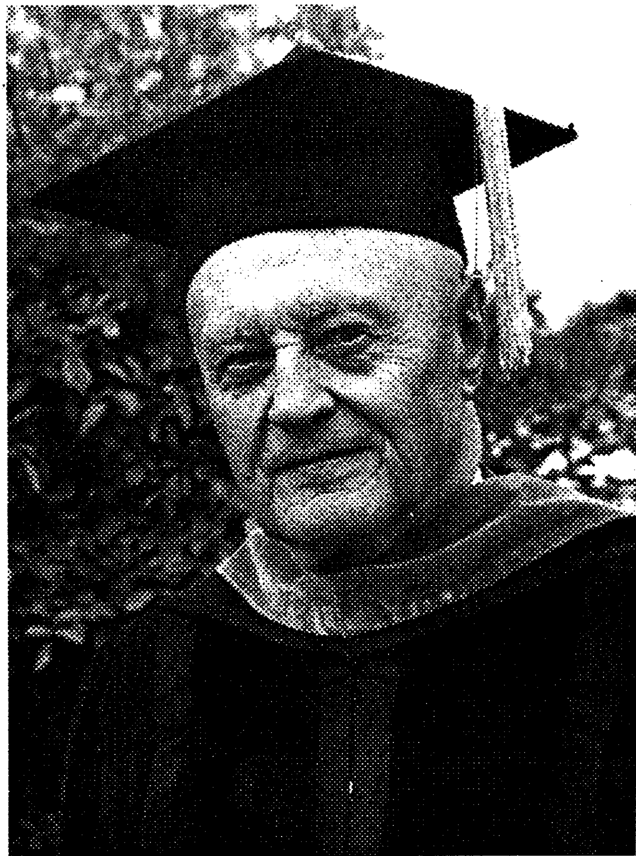
Мікола Ермаловіч у гісторыі Беларусі IX-XIУ стагоддзяў вылучыў тры перыяды: Полацкі (IX – сярэдзіна XIII ст.), Навагародскі (сярэдзіна XIII-пачатак XIУ ст.) і Віленскі (ад 1316 да 1385 г.). Паводле гэтай перыядызацыі ён пісаў свае кнігі. Ён сцвярджаў, што летапісная Літва знаходзілася зусім не там, дзе цяперашняя Летува, а менавіта ў Беларусі, у Верхнім Панямонні – на захад ад Менска і Слуцка да Навагрудка і паміж Маладзечнам і Слонімам. Гэты рэгіён з літоўскім (балцкім) насельніцтвам паступова абеларушваўся. Высновай нашага выдатнага і папулярнага гісторыка было навуковае палажэнне аб змешаным балцка – славянскім насельніцтве ў Беларусі, якое і склала беларускі этнас. Мікола Ермаловіч таксама цалкам абвергнуў міф, які панаваў у савецкай гістарыяграфіі аб заваёве Беларусі літоўцамі, які, дарэчы, падтрымлівалі не ўсе гісторыкі, у тым ліку і некалькі беларускіх. Я добра памятаю, як падчас навуковай дыскусіі на канферэнцыі ў Менску, прысвечанай юбілею другога Статута Вялікага княства Літоўскага 1566 г., літоўскі акадэмік Ю.Юргініс усклікнуў: "Гэта не мы вас заваявалі, гэта вы нас заваявалі".

У першай палове 90-х гадоў наступіў зорны час для Міколы Ермаловіча. За свае працы Мікалай Іванавіч Ермаловіч атрымаў Дзяржаўную прэмію Рэспублікі Беларусь; ён быў прыняты ў Саюз пісьменнікаў Беларусі, пераехаў у Менск, атрымаўшы тут кватэру. Па-ранейшаму наведваў бібліятэку. Цяпер не трэба было ездзіць з Маладзечна, каб працаваць з рэдкімі кнігамі. Мікалай Іванавіч Ермаловіч часта выступаў перад школьнікамі як жывая легенда беларускай гістарыяграфіі.

Закончыў жыццёвы шлях таленавіты і апантаны даследчык, нястомны працаўнік беларускай навукі, адданы сваёй Бацькаўшчыне патрыёт. Ён адкрыў перспектыўны кірунак у даследваннях беларускай мінуўшчыны, даў магчымасць гісторыкам малодшага пакалення асвятляць падзеі беларускай гісторыі, пазбягаючы міфаў, асабліва назапашаных беларускімі савецкімі і расійскімі імперскімі гісторыкамі. Таму працы Мікалая Іванавіча Ермаловіча ўвайшлі ў скарбонку беларускай нацыянальнай гістарыяграфіі.

Анатоль Грыцкевіч, доктар гістарычных навук, прафесар, акадэмік Міжнароднай Акадэміі навук Еўразіі.

Барысу Кіту -- 90

Барыс Кіт нарадзіўся ў 1910 г. у Пецярбургу. Пачатковую адукацыю атрымаў на радзіме – у Навагрудскай гімназіі. У 1933 г. скончыў фізіка-матэматычны факультэт Віленскага універсітэта са ступенню магістра матэматыкі. Унёс уклад у распаўсюджанне прыродазнаўчых ведаў у Беларусі. С 1933 г. Барыс Кіт выкладаў матэматыку ў Беларускай гімназіі ў Вільні, а ў 1939 г. стаў яе дырэктарам. У 1940 г. заняў пасаду акругавага інспектара Баранавіцкай навучальнай акругі, арганізаваў пачатковыя і сярэднія школы ў Баранавіцкім, Слонімскім, Валожынскім і Ваўкавыскім раёнах, аднавіў Беларускую гімназію ў Навагрудку. У час гітлераўскай акупацыі, узначальваючы семінарыю і школу ў Паставах і Маладзечне, ён ратаваў беларускую моладзь ад вывазу ў Германію.

Б.Кіт быў актыўным удзельнікам беларускага нацыянальнага руху ў Заходняй Беларусі. Ён быў звязаны з Беларускай хрысціянскай дэмакратыяй, Таварыствам беларускай школы, Беларускай Сялянска-Работніцкай Грамадой.

Сёння імя нашага суайчынніка добра вядома навуковай грамадскасці свету, дзякуючы яго працам па касмічнай праграме ЗША. З сярэдзіны 60-х гадоў Б. Кіт удзельнічаў у падрыхтоўцы першых амерыканскіх касмічных і ракетных сістэм. Як эксперт па астранаўтыцы ЗША ён прымаў удзел у міжнародных з'ездах, перамовах ЗША і СССР аб наладжванні паміж імі супрацоўніцтва ў галіне касмічных даследванняў.

Б. Кіт з'яўляецца аўтарам шматлікіх артыкулаў па тэарытычных пытаннях ракетнай тэхнікі і касмічных даследаванняў, першага ў гісторыі навукі падручніка па ракетнай тэхніцы і ракетным паліве, кнігі "Гісторыя і сучасны стан савецкай астранаўтыкі", а таксама артыкулаў па гісторыі навукі і педагогіцы. У 1983 г. ён абараніў дысертацыю па гісторыі матэматыкі і атрымаў дыплом доктара філасофіі Рэгенсбургскага універсітэта.

Веды Барыса Кіта прызнаны і высока ацэнены ў свеце. Ён старэйшы сябра Амерыканскага астранаўтычнага таварыства, ганаровы сябра Брытанскага міжпланетнага таварыства, сябра Дырэктарыята нямецкага Астранаўтычнага Таварыства, сябра камітэта гісторыі Міжнароднай Акадэміі Астранаўтыкі (Парыж). Яму нададзена званне заслужанага прафесара Мэрылэндскага універсітэта, Таварыства імя Германа Обэрта (ФРГ) узнагародзіла Барыса Кіта залатым медалём за заслугі ў галіне астранаўтыкі. Артыкулы пра Б.Кіта ёсць у многіх аўтарытэтных бібліяграфічных даведніках і энцыклапедыях.

Улічваючы ролю Барыса Кіта ў распаўсюджанні навуковых ведаў у Беларусі, яго ўклад у распрацоўку тэарэтычных пытанняў сусветнай астранаўтыкі, развіццё даследванняў па гісторыі навукі, Міжнародная асацыяцыя беларусістаў выбрала прафесара Барыса Кіта сваім ганаровым сябрам і звярнулася да прэзідэнта Акадэміі навук Беларусі з прапановай выбраць яго замежным сябрам Акадэміі навук Беларусі, а таксама запрасіць яго на адзін з бліжэйшых сходаў Акадэміі з дакладам па выбранай ім праблеме. З такой жа прапановай звярнуліся акадэмік Ю. Астроўскі і тады яшчэ прафесар, а зараз член - карэспандэнт НАН А. Майсеёнак. Але для беларускай акадэміі заслугі Барыса Кіта перад навукай падаліся малаватымі. Ён быў усяго абраны ганаровым доктарам навук Гарадзенскага універсітэта.

Яраслаў Грынькевіч.

Данута Бічэль-Загнетава адказвае на пытанні "Нашага слова"

31 сакавіка адбылася сустрэча з гарадзенскай паэтэсай Данутай Бічэль-Загнетавай, якую ладзіў кніжны клуб ТБМ.

Паэтэса расказвала прысутным пра сябе, сваіх бацькоў, пра цікавых людзей сустрэтых на жыццёвым шляху. Такіх як Ларыса Геніюш, Зоська Верас, Уладзімір Караткевіч.

Данута Янаўна прачытала напэўна не адзін дзесятак сваіх цудоўных вершаў, такіх як "1999", "Вартаўніца", "Конік", "Мой пляц", "Максіму", верш пра Чачню, верш прысвечаны Уладзіміру Караткевічу і іншыя.

Шмат было пытанняў і адказаў на іх. У канцы сустрэчы выстраілася немалая чарга па паэтычныя зборнікі паэтэсы і аўтографы.

Данута Янаўна пагадзілася даць інтэрвію для "НС".

-- ***Скажыце калі ласка колькі слоў аб месцы, дзе вы нарадзіліся.***

-- Нарадзілася ў 1937 г. на Лідчыне ў вёсцы Біскупцы, тады яшчэ пад Польшчай. Вёска была каталіцкай, касцёл у 1943 г. спалілі партызаны.

-- ***Якія ў вас захаваліся ўспаміны з дзяцінства?***

-- Успаміны аб дзяцінстве звязаныя ў асноўным з бацькамі. Мама і тата першыя ў вёсцы ажаніліся па каханні.

Тры гады, да трэцяга класа я была пастушкай, пасвіла жывёлу.

Бацька ў свой час быў у войску Пілсудскага. Ён распавядаў, калі яны былі ў шыхце, ён стаяў апошнім, бо быў малога росту. Пілсудскі спыніўся насупраць яго і паправіў на ім амуніцыю. Вось такое ў нас было сямейнае паданне.

Дзядзька Мефоды не быў у калгасе ўсё жыццё з прынцыпу, хоць было і вельмі цяжка.

-- ***Вашы дзеці?***

-- У мяне ёсць дачка Вікторыя, сын Валеры, а таксама ўнукі Стась, Антон, Андрэй.

-- ***Ці памятаеце свой першы верш і якія вашы улюблёныя вершы?***

Першы верш называўся "Роднае слова", недзе ў 1957 годзе ён быў надрукаваны ў ЛіМе.

-- Мае улюблёныя вершы гэта "Сініца" і "Конік".

-- ***Што б вы хацелі пажадаць ТБМу?***

-- Я ўвогуле незадаволена, каб беларуская мова трымалася на ўзроўні таварыства, суполак. Лепей каб беларусы размаўлялі па беларуску і ў такіх таварыствах не было б патрэбы.

-- ***Ці лічыце вы сябе шчаслівым чалавекам?***

-- Безумоўна.

Гутарыў Алесь Гурыновіч.

Давайце спяваць па-беларуску

Марш свабоды

Музыка і словы Мірона Вольнага

D Em
Гра - ма - до - ю і -дзем мы з сі-вой даў- ні-ны, Бе - ла-
A D
-ру - сы, за леп-ша - ю до-ля-ю. Не згу - бі - лі мы сі - лы і
Em E A F#
душ чы -сці- ні І лю - бы - я ня - го - ды а - до -ле -ем! Бе- ла-
Hm Em A
-русь, сва - бо - ду зда-бы - вай, Бо-жым шля - хам кроч на-пе-рад
D Em A D
сме - ла! Дух гар -туй на- род-ны і яд - най Нас пад
Em A D
сця - гам бел- чыр -во - на - бе - лым! Каб за-

Грамадою ідзем мы з сівой даўніны,
Беларусы, за лепшаю доляю.
Не згубілі мы сілы і душ чысціні
І любыя нягоды адолеем!

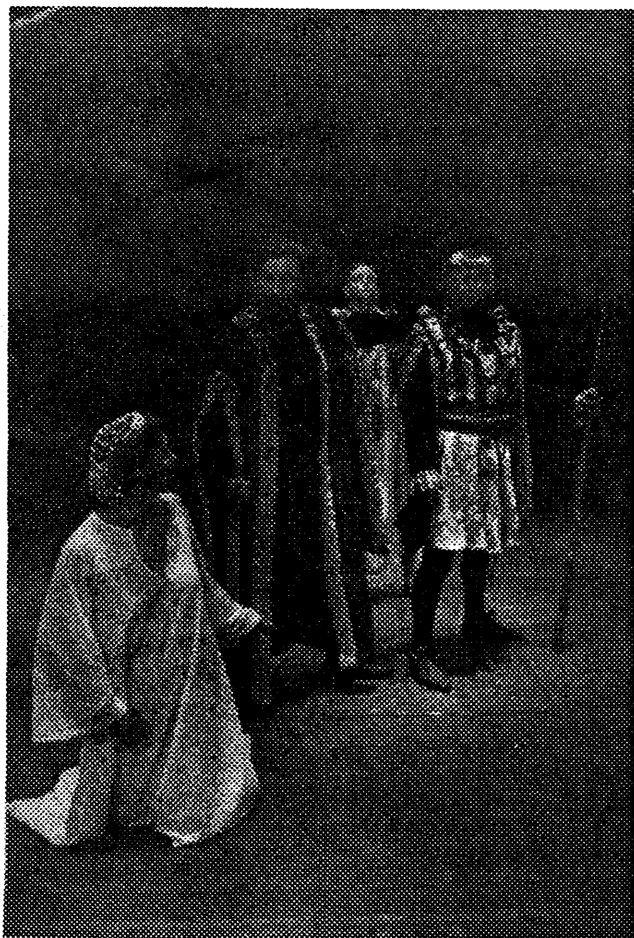
Прыпеў:
Беларусь, свабоду здабывай,
Божым шляхам кроч напрад смела!
Дух гартуй народны і яднай
Нас пад сцягам бел-чырвона-белым!

Каб заможна зажыў беларус гаспадар,
Каб спрадвечныя мары збываліся,
Мы прынесім сябе на народны алтар,
Супраць цемры лукавай змагаемся.
Прыпеў.

Гэй, за лёс! Гэй, за Край паўставайма гарой!
Свята праўды наблізма належнае!
Хай абудзіцца ў кожным святы і герой,
Хай жыве Беларусь незалежная!
Прыпеў.

Лепшы спектакль года

Спектакль "Чорная нявеста" па п'есе Аляксея Дударава, пастаўлены на сцэне Беларускага драматычнага тэатра імя Я. Коласа ў Віцебску рэжысёрам Віталем Баркоўскім, прызнаны камісіяй Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь лепшым спектаклем года.

На здымку: сцэна са спектакля "Чорная нявеста". Фота Аляксандра Хітрова, БелТА.

"Іспанская партыя"

У Менску, у музеі сучаснага выяўленчага мастацтва адбылася мастацкая акцыя "Іспанская партыя". Экспазіцыя аб'ядноўвае разнастайныя варыянты асэнсавання "іспанскай тэмы" сучаснымі беларускімі мастакамі, якія базіруюцца на ўздзеенні вялікіх іспанцаў Эль Грэка, Веласкеса, Гойі, Пікасо і іншых.

На здымку: "Сны Андалузіі"-- фрагмент п'есы "Ерма" паэта Гарсія Лоркі ў выкананні акцёраў віцебскага тэатра імя Я. Коласа.

Фота Яўгена Казюлі, БелТА.

Рэдактар Станіслаў Суднік

Заснавальнік:
ТБМ імя Францішка Скарыны.
Пасведчанне аб рэгістрацыі:
№ 83 ад 28 чэрвеня 1996 г.
Адрас рэдакцыі:
220005, г. Менск, вул. Румянцава, 13.
Адрас для паштовых адпраўленняў:
231300, г. Ліда-2, п/с 7.
E-mail: ns@lida1.lingvo.grodno.by

Рэдакцыйная калегія:
Людміла Дзіцэвіч, Алесь Гурыновіч, Ірына Марачкіна, Леакадзія Мілаш, Язэп Палубятка, Алесь Петрашкевіч, Уладзімір Содаль, Станіслаў Суднік, Павел Сцяцко, Алег Трусаў.

Аўтары цалкам адказныя за падбор і дакладнасць прыведзенай інфармацыі
Газета надрукавана ў Лідскай друкарні.
231300, г.Ліда, вул. Ленінская, 23.
Газета падпісана да друку 10. 04. 2000 г.
Наклад 3100 асобнікаў. Замова № 987
Падпісны індэкс: 63865.
Кошт падпіскі: 1 мес.- 134 руб., 3 мес.- 402 руб.
Кошт у розніцу: 30 руб.